

DE MILITAIRE SPECTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR HET

NEDERLANDSCHE LEGER.

* Hoe weinig nu ook over dit onderwerp is gezegd, Hoog Mogende Heeren, zoo zijn wij nogthans in het algemeen, in dit onderzoek, in de overtuiging geraakt, hoe dat, van den eenen kant, de natuur deze Landen, rijkelijk met uitmuntende rессources tot verdediging heeft begaafd; maar teffens, van den anderen kant niet kan ontkend worden, 't geen wij in den beginne van den staat der Frontieren hebben aangevoerd, naamelijk, dat zij niet in staat zijn, dat een vijand gerustelijk voor dezelve zoude kunnen worden afgewagt; — en dat nog vele zaaken zullen moeten worden ondernomen en veel kosten besteed, voor en aler zig die gerustelijk zal hebben bezorgd.*

Eene zinsnede uit het generaal Rapport van het defensie-weezen, uitgebragt door de personeel Commissie der Hoogmogenden, in het jaar 1789.

HOOFD-REDACTEUR

J. C. van Rijnveld.

ELFDE DEEL.

MEI 1843. — N°. 11.

BREDA,
BROESE & COMP.

1843.

*De ondergetekende verklaart dat
dit tijdschrift ten haren Druk-
kerij gedrukt en door hem
uitgegeven.
Breda, 21° Junij 1843.
B. Broese & Comp.*

DE

MILITAIRSPECTATOR.

TUUSCHRIFT

1843

BRONX

Small, illegible text block, possibly a preface or introductory note.

HOOP-RECHTER

J. C. van Nijmegen

ELDE DEEL

MEI 1843 - N. 11

BRONX
BROESE & COMP.

1843

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachterij aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Majoor der artillerie, VAN RIJNEVELD, te Nijmegen, met het opschrift: voor den Militairen Spectator.

OVER

BEDEKTE GECHUTSTANDEN,

VAN DEN KAPITEIN VON PITZWITZ, BIJ DE VIJFDE ARTILLÉRIE-BRIGADE.

(Uit het Zeitschrift für Kunst, Wissenschaft und Geschichte des Krieges, Band 49).

Van hoeveel belang en hoe nuttig het is, in eene goed verdedigde vesting, nog eenige stukken geschut te kunnen gebruiken, wanneer de belegeraar reeds ver gevorderd is en bezwaarlijk nieuwe batterijen kan bouwen, is op zich-zelf zoo duidelijk, dat het onnoodig zou zijn, daarover verder uit te wijden. Vestingen met goede verdedigings-kasematten voorzien, bezitten daarin alles wat men voor de dekking van het geschut kan doen. Ontbreken echter zoodanige kasematten, dan moet men dit gemis door bedekte geschutstanden verhelpen, en het kan niet ongepast geacht worden, om nader te onderzoeken: *onder welke omstandigheden zij noodig en mogelijk zijn, en op welke wyze men het best zyne oogmerken met dezelve bereikt.*

Van bedekte geschutstanden heeft men in den jongsten tijd, bij de verdediging van het kasteel van Antwerpen, in het groot gebruik gemaakt, en hebben zij, in weerwil van hunne gebrekkige inrigting, zóó goede diensten bewezen, dat hun gewigt en nut algemeen erkend is geworden, en de vraag slechts overblijft, of hunne waarde niet welligt te hoog geschat wordt, en of de moeilijkheid van hunnen bouw, in alle omstandigheden, hunne aanwending niet zeer beperken of onmogelijk kan maken.

Om met opzigt tot de bedekte geschutstanden een juist oordeel te kunnen vellen, is het, gelijk bij andere zaken, noodzakelijk, dat men zich omtrent de grondtekenbeelden versta, en eene verdeeling maakt, waar onderafdeelingen kunnen voorkomen. Anders doet zich soms het geval voor, dat twee op zichzelf juiste meeningen over dezelfde zaak worden gemaakt, die niet te min met elkander in strijd zijn, en slechts daarom onvereinigbaar schijnen, omdat zij niet volmaakt op dezelfde zaak betrekking hebben.

Onder bedekte geschutstanden worden in de volgende bladen alle inrigtingen verstaan, die bestemd zijn om een of meer stukken geschut tegen het vijandelijk vertikaal vuur geheel, en tegen andere vuren gedeeltelijk te beschermen, en die niet onder de kasematten kunnen gerekend worden, in weerwil zij in zekere omstandigheden van deze, of van blokhuisen zeer weinig verschillen. Kasematten en blokhuisen, die geschut kunnen opnemen, hebben gewoonlijk, buiten en behalve de dekking van het geschut, nog meer en grootere nevenbedoelingen, terwijl de bedekte geschutstanden slechts bij uitzondering tot nevenbedoelingen kunnen dienen.

Ten aanzien der soortverdeeling van de bedekte geschutstanden, maakt de tijd van derzelve bouw een der hoofdpunten uit, waarop onvermijdelijk moet acht worden geslagen.

Het is duidelijk dat men reeds in vreedstijd bedekte geschutstanden kan daarstellen, en het zij ons vergund deze *permanente* te noemen. Wij zullen trachten derzelve belang en nut te bewijzen, en merken slechts voorloopig aan, dat hun bouw veel overeenkomst moet hebben met die der kasematten.

Tijdens den oorlog, of zelfs reeds in vreedstijd, wanneer een beleg spoedig mogelijk is, kan eene vesting of een gedeelte van dezelve, een bijzonder gewigt verkrijgen. Is nu deze vesting of het bedoelde gedeelte daarvan, niet of ongenoegzaam met verdedigings-kasematten voorzien, dan zal het noodig zijn haar eenigermate die voordeelen te verschaffen en bedekte geschutstanden te bouwen. Dit was in den jongsten tijd met de citadel van Antwerpen het geval. Zij werd nog vóór het beleg met bedekte geschutstanden voorzien, en deze zou men niet ongepast den naam van *voorloopige* kunnen geven.

Andere gevallen kunnen zich voordoen, dat namelijk de korte tijd niet vergunt eene vesting met voorloopige geschutstanden te voorzien. Soms maakt welligt de uitgebreidheid eener vesting, of gebrek aan materialen, het onmogelijk, om alle fronten door bedekte geschutstanden te versterken; en kan men in dit geval, zooals gewoonlijk plaats heeft, niet met zekerheid vooruitzien, welk front of welke fronten aan den aanval zullen blootstaan, dan moet men zich vergenoegen met bedekte geschutstanden gereed te houden om ze te plaatsen wanneer de

vijand, door het maken der eerste parallel, het aanvalfront heeft doen kennen. Deze in gereedheid gehouden geschutstanden, kan men *mobiele* noemen, hoe weinig deze naam anders ook op hunne zwaarte past.

Dat de bedekte geschutstanden naar het geschut dat men in dezelve plaatsen wil, onderscheiden worden, is duidelijk, en men behoeft alleen op te merken, dat men zoowel in de geschutstanden voor kanons, als in die voor mortieren, bijna altijd houwitsers zal kunnen gebruiken, met dit onderscheid slechts, dat hun in de eerste eene wat lagere, in de tweede eene wat hogere elevatie moet gegeven worden. Slechts zelden zal het te pas komen geschutstanden voor houwitsers te bouwen, waarin deze bij alle elevatiën of bij eene middelbare verhooging kunnen werken. Doch wij zullen hierop nader terugkomen.

De onderscheiding der bedekte geschutstanden naar het gedeelte der vesting waar zij gebouwd worden, naar de bouwmaterialen en naar hunne constructie, is op zich-zelve zoo eenvoudig, dat daarvan hier geen bijzondere melding behoeft gemaakt te worden.

Bij alle verdedigingsmaatregelen is een der eerste vereischten, dat men bedacht zij, om met de geringst mogelijke middelen het grootst mogelijk nut te doen. Zal men op dit vereischte bij bedekte geschutstanden acht slaan, dan moet men in de eerste plaats onderzoeken, welke middelen er noodig zijn om de verschillende soorten van geschutstanden daar te stellen; later moeten dan deze noodige middelen met het beoogde nut vergeleken worden.

Hout en aarde zullen steeds de hoofdmaterialen voor den bouw van voorloopige en mobiele geschutstanden zijn. Schoon later de constructie nog bijzonder willende onderzoeken, vermeenmen wij toch hier die welke in de Pruisische Handleiding voor het onderrigt in de artillerie opgegeven is, voor het oogeblik als norma te moeten aannemen, waarbij wij het geringe onderscheid dat tusschen mortier- en kanongeschutstanden noodig is, vooreerst buiten aanmerking laten, om niet te wijdeloopig te worden.

Voor blijvende (permanente) geschutstanden zal het hout, wegens zijn korte duur, zoo het niet altijd droog blijft, wegens zijne verbrandbaarheid, een zeer ongeschikte bouwstof zijn; men zal zich voor deze van muurwerk, en daarbenevens, zoo men het verlangt, van aarde en hout kunnen bedienen. Ons is nog geen voorbeeld bekend van permanente of gemetselde geschutstanden, en zoodanig een zal noodzakelijkerwijs moeten ontworpen worden, om te weten welke middelen voor derzelve daarstelling noodig zijn. Ook hier kan de soort van het daaronder te gebruiken geschut onverschillig zijn, terwijl het van zelf spreekt dat er ook wijzigingen zullen moeten plaats hebben naar de plaatselijke gesteldheid.

Men zal het niet ongepast kunnen vinden, wanneer wij ons met opzigt tot gemetselde geschutstanden, naar reeds bestaande bouwwerken regelen, en afmetingen ten grondslag leggen, zooals die in eene door *Vauban* verbeterde vesting, bij de door hem gebouwde caponniëren, genomen zijn, welke afmetingen in dezelve vesting nog heden ten dage gevolgd worden, in weerwil elders veel sterker muren en gewelven noodig geacht zijn. Wij kunnen, ter loops gezegd, het niet dan betreuren, dat men over de werking van bommen tegen gewelven, slechts weinig bij ondervinding kent, en zullen voor onze onderstellingen, indien deze gebrekkig zijn, des te eerder verontschuldiging vinden, daar zelfs ingenieurs nog in vele vestingen eene menigte kasematten en bomvrije ruimten bouwen, zonder genoegzaam de werking van de bommen te kennen.

Naar het bovenstaande zou een gemetselde geschutstand na-genoeg als volgt moeten gebouwd worden:

In den dag moet hij (Fig. 1.) 18 voeten lang en 10 voeten breed zijn. Worden de regtstands- of schoormuren $1\frac{1}{2}$ voeten hoog gemaakt en een tongewelf aangebragt, dan bedraagt zijne hoogte in het midden $7\frac{1}{2}$ voeten; 6 voeten van den grond is hij dan nog 7 voeten en dus breed genoeg. Het gewelf wordt 2 voeten dik en krijgt eene overmuring, eenen *dos d'ane*, zoodat de dikte van 2 voeten slechts op eene kleine ruimte bestaat. De schoormuren zijn 4 voeten dik, 21 voeten lang en hebben in een goeden grond 2 voeten gronddiepte. Buitendien moet men rekenen op een rugmuur van $1\frac{1}{2}$ voet dikte, welke de opening van achteren tot op den noodigen ingang na sluit, en van voren op eene even sterken, maar slechts $2\frac{1}{2}$ voeten hoogen frontmuur. Het muurwerk moet door een in metselkalk gelegd pannendak of door eene andere dakbedekking tegen de vochtigheid beveiligd worden.

Een zoodanige geschutstand bevat 791 cub. voeten gewelfmuren en 1205 cub. voeten gewone muren, te zamen omstreeks 14 vierkante roeden, en omstreeks 440 vierkante voeten dak (1).

(1) Berekening van het noodige muurwerk voor een ontworpen bedekte geschutstand.		cub. voeten.
2 Regtstandsmuren met inbegrip van den grond, 21 voeten lang en tot aan het gewelf $4\frac{1}{2}$ voeten hoog, 4 voeten dik.		756
2 Overmuringen, 21 voeten lang, 2 voeten breed, omstreeks 3 voeten hoog.		252
Frontmuur, met inbegrip van den grond, $4\frac{1}{2}$ voeten hoog, 10 voeten lang en $1\frac{1}{2}$ voet dik.		68
Achtermuur, gelijk aan den voormuur 68 cub. voeten.		
$+ \frac{1}{2} r^2 \pi 1\frac{1}{2} = 68 + \frac{1}{2} \pi 3,14. 1\frac{1}{2} = 68 + \frac{22}{7} \cdot 3,14. \frac{3}{2} =$		127
$68 + \frac{22}{7} \cdot 3,14 =$		
Totaal van het gewone muurwerk.		1203

Naar de bestekken in de vesting wier caponnières tot grondslag van bovenstaande berekeningen gediend hebben, kosten, met stelling en geheel gereed:

791	Cub. voeten gewelf, à 37 cent.	292,77 Fr.
1205	" gew. steenmuur, à 51 ct.	572,93
440	" pannendak, in à 20 "	88

Alzoo de geheele geschutstand, zonder bedding, 735,70 Fr. (of f 536,15)

Volgens ingewonnen berigten, verschilt in de pruisische vestingen de prijs eener vierkante roede muurwerk van 144 cub. voeten tusschen de 18 en 20 Rthlr (f 52,40 à f 56), gewelven en gewoon muurwerk door elkander gerekend. Alzoo kost in Pruisen het metselwerk voor den ontworpen geschutstand 252 à 280 Rthlr. (f 455,60 à f 504). Voor de bedakking ontbreken ons de opgaven; stellen wij dezelve zoo hoog als hierboven, alzoo omstreeks 24 Rthlr. (f 45,20), dan kost een gemetselde geschutstand, gereed zijnde, 276 à 304 Rthlr. (f 496,80 à f 547,20).

Volgens de Pruisische Handleiding voor het onderrigt in de artillerie (Berlijn 1829), heeft men voor eenen houten bedekten mortier-geschutstand, zonder bedding, noodig 928¾ cub. voeten hout (1).

De prijs van den cubiek voet hout verschilt in de Pruisische vestingen tusschen de 7½ en 10 Sgr. (56 en 75 c.), zoo dat het hout van een bedekten geschutstand zal kosten 252 à 510 Rthlr. (f 517,60 à f 538).

't Geen voor het overige nog tot den bouw van eenen houten bedekten geschutstand behoort, kan men slechts begrootenderwijs in geld berekenen, daar de uitvoering van den arbeid op een tijdstip plaats heeft, waarin geheel andere en hoogere bedenkingen dan de gewone gelden. Heeft men bijv. een sterk garnizoen, dan komt het op het getal der noodige arbeiders niet veel aan, terwijl men bij gebrek aan menschen en voorraad aan geld, den arbeid zeer duur zal moeten betalen. In het algemeen zal het in den oorlog moeilijker vallen de noodige middelen bijeen te brengen dan in vredetijd. Om

Tongewelf, gemiddelde radius 6 voeten, lengte 21 voeten, dikte 2 voeten r. $\pi \cdot 21 \cdot 2 = 6,3 \cdot 14 \cdot 21 \cdot 2 = 18,84 \cdot 42 = 791,28$
Het dak 22 voeten lang, 10 voeten aan iedere zijde breed = 440 cub. voeten.

(1) Er is noodig aan hout:

6	Klossen à 1 cubiek voet.	6	cubiek voeten.
2	Dwars- of moerbalken, à 19 cubiek voet.	38	"
1	Middel-, 2 korte dwarsbalken, à 11 cubiek v.	33	"
8	Staanders, 7 v. 10 d. lang, 1 voet in 't vierk.	62,75	"
2	Boven-raamstukken, à 19 cubiek v.	38	"
4	Dragers, à 17 cubiek v.	68	"
17	Dekbalken, à 24 cubiek v.	408	"
17	Blindeerbalken, à 13 cubiek v.	221	"
12	Planken, 1 v. breed 3 duim dik, 19 v. lang 5½	"	"

Te zamen zonder bedding 928,75 cub. voeten.

zekeren maatstaf te hebben, zal het niet ongepast kunnen geacht worden, wanneer wij hier mededeelen, hoeveel, naar den gemiddelden prijs in tijd van vrede, moet betaald worden, in geval een bestaande houten geschutstand tegen betaling voor het gebruik moet gereed gemaakt worden, waarbij ondersteld wordt dat de borstwering reeds voorhanden is.

56	Fachinen, à 15 Sgr.	18	Rthlr.
2	Onder-officieren en 40 arbeiders, gedurende 8½ uur.		
2	" en 20 arb. ged. 4 u.		
4	" en 56 " " 6 u.		
8	Onder-offic. en 116 man, te zamen à ⅓ Rthlr.	41½	"
20	Vierspansvrachten, à 1 Rthlr.	20	"
			Te zamen 79½ Rthl. (f 142,10)

Men heeft hier ondersteld dat de noodige aarde op de plaats voorhanden is. Dit zal intusschen slechts voor gezonken mortier-geschutstanden waar zijn, maar niet voor kanongeschutstanden op de walgangen, waarvan later nog zal gesproken worden.

Een in de meermalen vermelde vesting bestaande bedekte geschutstand van eikenhout, wijkt, wat de sterkte van het hout betreft, van de voorschriften der bovenaangehaalde Handleiding af, terwijl de overige afmetingen met haar overeenkomen. Hij bestaat uit:

6	Klossen, 1 v. lang.	6	voeten lengte.
2	Dwarsbalken, 19 v. lang.	58	" "
2	" 12 v. lang.	24	" "
1	" 11 v. lang.	11	" "
8	Staanders, 7 v. 10 d. lang.	63	" "
2	Bovenraamstukken, 19 v. lang.	58	" "
25	Blinderingsbalken, 13 v. lang.	299	" "

Te zamen 579 voeten hout

van 9 d. in het vierkant, of . 215 cubiek voeten.

4	Draagbalken, 27 v. l., 12 d. dik.	68	" "
12	Planken, 18 v. lang, 1 v. breed, 5 d. dik.	54	" "
40	Balken, 24 v. lang, 11 d. hoog, 5 d. breed.	553	" "
12	Planken, 9 v. br., 5 d. sterk.	} voor de bedding. . 29	" "
4	Ribben, 12 v. lang, 6 d. br. in 't vierk.		
1	Balkplank, 17 v. lang, 1 v. breed, 5 d. dik.	4	" "

Te zamen 711 kubiek v. hout.

Deze bedekte geschutstand met de noodige klampen en nagels, zonder te rekenen de bij den bouw nog noodigen ar-

heid en materialen, kost 2038 Fr. (f 972,47) en zal zonder bedding ongeveer 1945 Fr. (f 951,77) kosten.

Niettegenstaande deze groote kosten is het weerstandsvermogen der dekbalken dezer batterij, nog waarschijnlijk geringer, dan wanneer zij, naar de in de voormelde Handleiding opgegeven maten, uit dennenhout gemaakt waren.

Volgens het pruisische zakboek voor artilleristen (blz. 117) staat het draagvermogen van het eikenhout tot dat van het dennenhout als 150 tot 116. En daar het draagvermogen bij eene gelijke spanning in verhouding tot de vierkanten der hoogte staat, zoo is het draagvermogen der 12duims dennenbalken 116.12^2 , en der eikenbalken, om een gelijk draagvermogen te hebben, $150. x^2$, waaruit volgt dat de hoogte der eikenbalken $= \frac{\sqrt{116.12.12}}{150} = 11,5 d.$ bedragen moet, om evenveel tegenstand te kunnen bieden als een 12 duims dennenbalk.

Volgens de bovenstaande berekeningen kost in Pruisen een gemetselde bedekte geschutstand 276 à 304 Rthlr. (f 496,80 à f 547,20), en een houten, met inbegrip van den arbeid, de fachinen, enz., 521 à 599 Rthlr. (f 577,60 à 718,20). Alzoo is, daargelaten de bijzonderheid der lokaliteit, een houten geschutstand ongeveer een vierde duurder, dan een gemetselde.

In de vesting, wier caponniëren tot maatstaf voor het ontwerp der gemetselde geschutstanden genomen zijn, kost zoodanig een 754 F. (f 556,75⁵), terwijl alleen het materieel voor een houten geschutstand 1945 Fr. (f 919,01) kost, zoodat men daár $2\frac{1}{2}$ gemetselde geschutstand voor het houtmaterieel van een houten geschutstand hebben kan. Hoe groote invloed derhalve de plaatselijke gesteldheid heeft, ingeval met de geringste middelen het grootst mogelijke nut moet verkregen worden, is op zich-zelve duidelijk; alzoo kan voor de eene vesting datgene dienen, wat voor de andere ongeschikt is.

Nadat wij de kosten der gemetselde en houten geschutstanden hebben bepaald, wordt het tijd de voor- en nadeelen der verschillende soorten van geschutstanden te vergelijken.

Volgens de in het Pruisische *Archiv für die Artillerie- und Ingenieur-Offiziere* (Bd. I, Heft I, s. 21) medegedeelde proeven, kan men de tot dusver in Pruisen gebouwde houten geschutstanden, niet voor geheel bomvrij houden, en alhoewel men nog hechter van bouw, maar dan ook nog duurder kan zamenstellen, zullen zij toch nimmer de veiligheid van gemetselde geschutstanden kunnen bezitten. Wordt nu een geschutstand onbruikbaar, dan komt niet alleen het nadeel in aanmerking, 't welk de verdediging regtstreeks daardoor lijdt, maar zoodanig geval moet tevens nadeelig op het gemoed van diegenen werken, die den geschutstand voor een beschermmiddel behooren te houden. Is de onder een bedekte geschutstand werkzame artillerist in gevaar van levend begraven te

worden, dan zal hij gewis niet zoo rustig en koelbloedig zijn geschut bedienen, als in het omgekeerd geval, en wellicht zal hij dan liever verkiezen van het dekkingsmiddel geheel ontbloot te zijn, en zich vrijelijk aan het vijandelijk geschut bloot te stellen.

In plaats van in vredestand drooge bewaarplaatsen voor de houten geschutstanden te behoeven, waaraan het dikwijls zoozeer hapert, kunnen de gemetselde zelve tot bewaarplaatsen dienen. De gemetselde geschutstanden leveren namelijk in vredestand een zeer goed beschermmiddel op tegen den invloed van het weder op het geschut en voor de kruidkisten die op de wallen tegen een onverhoedschen overval blijven geplaatst, en hun onderhoud zou waarschijnlijk niet meer of minder kosten, dan de op vele plaatsen in gebruik zijnde houten bedekkingen of stroohutten.

Alhoewel men aannemen kan, dat goed bewaard hout even lang bruikbaar blijft voor geschutstanden, als vrijstaande gemetselde geschutstanden, zal het toch onmogelijk zijn hetzelfde tegen elken nadeeligen invloed te beschermen. Bepaaldelijk staat het aan 't gevaar van brand bloot, en strikt genomen moet men, bij de kosten die houten geschutstanden veroorzaken, nog een behoorlijke jaarlijksche premie voor brand-assurantie rekenen. In alle geval vermeerderd veel hout ook het gevaar van brand voor de nabijgelegene ruimten.

Het is niet onwaarschijnlijk dat daár waar houten geschutstanden door gloeiende kogels getroffen worden, zij aan het gevaar van verbranding blootgesteld staan.

Terwijl een ingegraven houten geschutstand 25 voeten breedte heeft, en een die niet ingegraven is 53 voeten, behoeft een gemetselde geschutstand slechts 18 voeten breedte te hebben. Dit verdient bij kleine werken wel de aandacht.

Alle soorten van geschutstanden hebben op den walgang het nadeel dat zij de gemeenschap hinderen, terwijl zij vrij goed als traversen dienen. In het laatste opzigt zal men echter de houten geschutstanden, welke ter zijde met aarde gedekt zijn, een voordeel moeten toekennen, daar de in dezelve dringende projectielen bij het springen minder stukken verspreiden zullen, en de projectielen van deze bedekkingen geen steenen kunnen losrukken.

Bij aanhoudend regenweder zullen de houten geschutstanden vochtig worden, en wanneer tijdelijke houten geschutstanden een geruimen tijd staan, zullen niet alleen de fachinen verrotten, zooals in de citadel van Antwerpen, maar het hout zelf zal spoedig aangetast worden en van zijne deugzaamheid verliezen.

Is eene vesting aan eene langdurige blokkade blootgesteld, dan zullen de mobiele geschutstanden nutteloos in de bewaarplaatsen blijven liggen, terwijl de permanente en voorloopige

geschutstanden kunnen gebruikt worden voor het onderbrengen van manschap en geschut.

Bij een bombardement zal zich gewoonlijk hetzelfde geval voordoen, dewijl men buiten staat zijn zal tegen hetzelfde mobiele geschutstanden op te rigten, deels omdat tijd te kort zal schieten, deels omdat men niet te regter tijd kan weten waar zij gebouwd moeten worden. Geschut dat onder permanente en voorloopige geschutstanden staat, zal daarentegen ook tegen een bombardement kunnen werken.

Permanente en voorloopige geschutstanden worden in een tijd gebouwd waarin zulks ongestoord en met zorg kan geschieden; des noodig zal men bij hen ook kunstmatigere constructiën kunnen aanwenden; bepaaldelijk zal men voor de voorloopige geschutstanden bijna al het hout kunnen gebruiken, hetwelk men onder zijn bereik heeft. Mobiele geschutstanden moeten daarentegen zeer eenvoudig zijn, het hout moet gereed gemaakt voorhanden liggen; vele krachten worden tot derzelver gebouw vereischt, op een tijd waarin deze ook elders hoog noodig zijn. Wanneer verscheidene mobiele geschutstanden tegen een geregeld beleg moeten dienen, dan is het zeer twijfelachtig, of men ze nog zal kunnen plaatsen op het aangevallen front, na de opening der eerste parallel en vóór de opening van het vijandelijk vuur. Gelukt zulks in dezen het best daarvoor geschikt tijd niet, dan zal men hen onder het vijandelijk vuur moeten oprigten, hetgeen met groote moeilijkheden zal gepaard gaan of geheel onmogelijk zijn. Welke moeite zal het niet reeds in hebben, om het houtwerk uit de bewaarplaatsen tot daar waar het wezen moet te brengen? Een op den weg stukgeschoten wagen zal de gemeenschap een' geruimen tijd lang kunnen bemoeijelijken.

Geschutstanden voor kanons zullen in dit opzigt nog veel grootere moeilijkheden opleveren dan die voor mortieren. Later zullen wij dit nog nader uiteenzetten.

Is het echter al gelukt de voorhanden zijnde mobiele geschutstanden op het aangevallen front op te rigten, zoo zullen zij nog geheel nutteloos zijn, wanneer de vijand nu tegen een ander front den aanval opent, of den eersten tot eenen dubbelen aanval uitbreidt; want aan eene verplaatsing van de eenmaal opgerigte geschutstanden valt volstrekt niet te denken.

De mobiele geschutstanden hebben intusschen, bij vergelijking met de permanente en voorloopige, het groote voordeel, dat men slechts weinig van dezelve behoeft, dewijl zij alleen dáár geplaatst worden, waar zij werkelijk van nut kunnen zijn. Deze eigenschap pleit zoo zeer in hun voordeel, dat hun, niettegenstaande hunne groote nadelen, in vele gevallen de voorkeur zal moeten gegeven worden boven de permanente en voorloopige geschutstanden. Echter zal het gebruik der mobiele geschutstanden altijd met veel zwarigheden gepaard

gaan, en de Pruisische Handleiding voor het onderrigt in de artillerie (§ 774) heeft allezins regt, wanneer zij zegt dat dezelve bestemd zijn: « om het geschut tegen het vijandelijk vuur op zoodanige plaatsen te beschermen, waar geen kasematten voorhanden zijn, *nóch daargesteld kunnen worden.* » Hierbij valt nog op te merken, dat de bovengenoemde permanente gemetselde geschutstanden, in den geest van gezegde Handleiding, tot de kasematten moeten gerekend worden.

In weêrwil van de bovenstaande vergelijking, zou men nog niet wel kunnen beslissen, welke soort van geschutstanden, in zekere gevegens omstandigheden, het voordeeligste is. Eerst zal men moeten nagaan, of de wijs van het onder de standen te gebruiken geschut, geen invloed op derzelver aanwendbaarheid en nuttigheid uitoefent, en daartoe zullen wij thans overgaan, waarbij wij echter voor het oogenblik niet aan de bouwmeesters denken, als zullende afzonderlijk over deze spreken.

Aangezien de moeilijkheid van de aanschaffing en oprigting van bedekte geschutstanden, zal men steeds moeten beginnen met het eerst de gewigtigste en krachtadigst werkende stukken door dezelve te bedekken, als daaruit namelijk geen andere te groote bezwaren ontstaan, zooals: te groote arbeid en te aanzienlijke beperking van de noodige ruimte. Vestigt men zijne aandacht het eerst op de kanonnen, dan komen diegenen van hen het belangrijkste voor, die regtstreeks den ingang in de vesting door de bressen of poorten verdedigen, derhalve het flankerend geschut, deze moeten het eerst met bedekte geschutstanden voorzien worden. Door deze dekking zal men hen tot op een tijd behouden, waarin het den belegeraar zeer moeilijk valt, geschut tegen hen te stellen, terwijl het vertikaal vuur hun geen nadeel kan doen.

Op deze flankstukken mogen die volgen welke de ravelijngrachten verdedigen, en zal dan het eerst aan het flankerend geschut moeten gedacht worden, 't welk bestemd is om tegen de contra-batterijen te werken. Is het mogelijk, behalve deze kanonnen, nog andere door geschutstanden te dekken, dan zijn daartoe het meest aan te bevelen de stukken op de collaterale werken, dewijl deze het langst tegen de verwijderde batterijen werkzaam zullen blijven.

Al deze stukken, wier getal, in vergelijking tot de gewoonlijk voorhanden middelen, zeer groot is, zullen echter slechts korten tijd werkzaam kunnen blijven, daar de belegeraar niets gewigtiger zal te doen hebben dan deze door zijn regtstreeks vuur aan te tasten, 't welk zij slechts korten tijd kunnen weerstaan. Hij zal zelfs des noodig bijzondere demonteer-batterijen tegen hen bouwen. Zij kunnen niet anders dan op den walgang, en met uitzondering van die op de collaterale werken, niet vóór de opening van het vijandelijk vuur geplaatst wor-

den, en dit, gepaard met het gebrek aan de noodige aarde, zal de voorname reden zijn, waarom men waarschijnlijk buiten staat zal wezen, mobiele geschutstanden voor kanons anders dan op de collaterale werken te bouwen, terwijl permanente en tijdelijke op alle gedeelten van den wal kunnen daargesteld worden.

Geheel anders is het gesteld met de mobiele mortier-geschutstanden. Hunne plaatsing is zeer gemakkelijk, daar zij overal en het best achter de walgangen kunnen opgericht worden, waar aan aarde geen gebrek is. Zij kunnen van het oogenblik dat zij gereed zijn, tot op het laatste tijdstip der verdediging dienen, hebben eenen grooten werkingskring, zoodat men er slechts weinige behoeft, en zij alzoo meer dan de bedekte kanon-geschutstanden den aan hen te koste gelegden arbeid beloonen. Hierbij komt, dat men hen ook na de opening van het vijandelijk vuur nog zal kunnen daarstellen, daar men ze achter de courtinen kan plaatsen, waar het vijandelijk vuur minder werkzaam zal zijn dan op bericocheteerde lijnen; dat zij voorts de mortieren en de bedieningsmanschap tegen al het vijandelijk vuur beveiligen, terwijl de bedekte kanon-geschutstanden de stukken niet tegen het regtstreeksche vuur kunnen vrijwaren.

Als resultaat der vergelijking tusschen de mortier- en kanongeschutstanden, kan men het volgende opmaken:

- 1) dat voor de kanons, met uitzondering van die op de collaterale werken, hoofdzakelijk slechts permanente en voorloopige geschutstanden bruikbaar zijn;
- 2) dat voor mortieren ook mobiele geschutstanden doelmatig zijn, en
- 3) dat mortier-geschutstanden in 't algemeen meer nut doen, dan die voor kanons, daar zij gemakkelijker zijn daar te stellen, langer gebruikt kunnen worden, meer bescherming verleen en eenen grooteren werkingskring hebben.

Tot heden hebben wij ons slechts tot algemeene beschouwingen bepaald en opmerkelijk gemaakt, dat bij het gebruik van bedekte geschutstanden de plaatselijke gesteldheid zeer veel afdoet. Een voorbeeld kan intusschen bijdragen om de voorgedragene meening nog duidelijker te maken, waarbij, eenvoudigheidshalve, ondersteld wordt, dat alle soorten van geschutstanden evenveel kosten. Het is eene vesting met acht fronten, zonder kasematten, in vreedetijd.

Even als in de meeste gevallen, is het ook hier van meer belang te bepalen, hoe de voorhanden middelen het best kunnen gebruikt worden, dan te beslissen wat voor het beste en volmaakte moet gehouden worden. Het beste zou eigenlijk wezen de vesting nieuw op te bouwen, de ware grondbeginselen daarbij toe te passen, en haar met de noodige kasemat-

ten te voorzien. Doch, zooals gezegd is, daaraan wordt hier niet gedacht.

Kan men in de vooronderstelde vesting ten hoogste vier geschutstanden vooraf gereed maken, dan zouden wij, overeenkomstig de voorgedragene inzichten, onvoorwaardelijk, gezamenlijk mobiele geschutstanden daarvoor nemen. Mogt de vijand bij een beleg twee bastions en een ravelijn aanvallen, dan zou één bedekte mortier-geschutstand in het aangevallen ravelijn of in zijn reduit, en zouden er drie achter de aangevallene courtine komen. Is de aanval echter tegen twee ravelijnen en een bastion gerigt, dan zou in ieder ravelijn één, en achter ieder daarachter liggende courtine, ook een mortier-geschutstand moeten daargesteld worden.

Bij eene hoeveelheid van 6 à 8 geschutstanden, zouden wij ons verklaren voor vier mobiele mortier-geschutstanden als boven, en voor 2 en 4 mobiele geschutstanden voor kanons op collaterale werken.

Bij 12 tot 16 daar te stellen geschutstanden, zouden er, om niet te veel arbeid tot een tijdstip uit te stellen, waarop de belegerde reeds zeer bezig gehouden wordt, slechts 4 mobiele mortier-geschutstanden vooraf gereed moeten gemaakt worden; 6 à 10 permanente geschutstanden voor kanons, konden op de flanken verdeeld worden, en 2 mobiele geschutstanden voor kanons, moesten dan nog beschikbaar blijven, om ze op de flanken, die geen permanente geschutstanden hadden bekomen, of wanneer zulks onnoodig of onmogelijk was, op collaterale werken te plaatsen.

Bij 20 geschutstanden zou ieder der 16 flanken een' permanenten bekomen; terwijl er 4 mobiel bleven voor mortieren.

Bij 24 geschutstanden zouden bij de voorgaande nog 2 mobiele voor mortieren en 2 dergelijke voor kanons komen, tot versterking van de flanken, of op de collaterale werken.

Het zal onnoodig zijn deze speciale beschouwing verder voort te zetten. De meeningen over het doelmatig gebruik van de te bouwen geschutstanden zullen waarschijnlijk zoo uiteenloopen, dat men slechts na lange gedachtenwisseling tot eene zekere eenparigheid van meening zal komen.

Wij zouden de bovenonderstelde vesting van 8 fronten, eerst dan genoegzaam voorzien achten met bedekte geschutstanden, wanneer zij er als volgt had:

- 1) 7 *Mobiele* of *permanente* geschutstanden voor mortieren. Van de 7 mobiele zouden er dan 4 achter de aangevallen en achter de naast deze liggende courtinen, en 3 in de ravelijnen komen. Bij 16 permanente geschutstanden, kwamen er achter iedere courtine 2. Het spreekt van zelf, dat ook in ieder ravelijn er nog een voordeel zou geplaatst zijn;
- 2) 16 *Permanente* kanon-geschutstanden op de flanken tegen de bressen;

3) 16 dergelijke op de facen, tot verdeliging van de ralinggracht;

4) 16 dergelijke op de flanken tegen de contra-batterijen.

Men heeft hier geen geschutstanden voor kanons op de collaterale werken ondersteld, daar die welke op de flanken en facen van de niet aangevallen werken komen, waarschijnlijk als zoodanig zullen kunnen dienen. Desniettemin is het niet te ontkennen, dat nog eenige mobiele geschutstanden voor collaterale werken van groot nut kunnen zijn.

Daar in de citadel van Antwerpen twee flanken, ieder met 6 bedekte geschutstanden voorzien waren, doet de bovengemaakte onderstelling zich hier niet sterk gelden. Intusschen zal men weinig vestingen vinden, waarin men over het opgegeven getal geschutstanden zal kunnen beschikken.

Al hetgeen bij de optelling der benooidigde geschutstanden, aangaande de permanente is gezegd geworden, kan men ook op de voorloopige toepassen, die eerst dan worden daargesteld, wanneer eene vesting binnen kort aan een aanval zal blootgesteld zijn. Zooveel is intusschen duidelijk, dat het in de meeste gevallen onmogelijk zal zijn de noodige middelen tot het bouwen bijeen te brengen. Alleen de scheepswerven bij Antwerpen en de omstandigheid dat de Hollanders slechts voor eene kleine citadel en niet voor nog andere vestingen te zorgen hadden, stelden hen in staat om zoovele geschutstanden, als zij er gemaakt hebben, daar te stellen (1).

Uit het bovenstaande zal genoeg blijken dat het steeds raadzaam is, de vestingen zoo vroeg mogelijk en in vredestand met permanente geschutstanden te voorzien. Voorloopige geschutstanden zullen gewoonlijk slechts in vestingen kunnen daargesteld worden, waar genoegzame middelen zijn om de aangevallen fronten door de geschutstanden te versterken, alzoo in kleine vestingen, of die slechts weinige aan den aanval blootstaande fronten hebben. De voorloopige geschutstanden hebben slechts dáárin het voordeel boven de perma-

(1) Ten aanzien van het geschiedkundige der voorloopige geschutstanden merken wij op, dat de vijf fronten der citadel van Antwerpen, waarvan er slechts vier ernstig konden aangevallen worden, en waarvan er, naar waarschijnlijkheid, slechts twee aan eenen geregelden aanval blootgesteld waren, 28 kanon- en 10 mortier-geschutstanden tot hunne versterking bezaten. Op ieder der vijf fronten kwamen alzoo gemiddeld 8 geschutstanden. Na het beleg waren er van de kanongeschutstanden nog 13 bruikbaar, 3 herstelbaar en 12 geheel onbruikbaar. Zij waren meest door bommen en rugvuur beschadigd en hadden zich waarschijnlijk

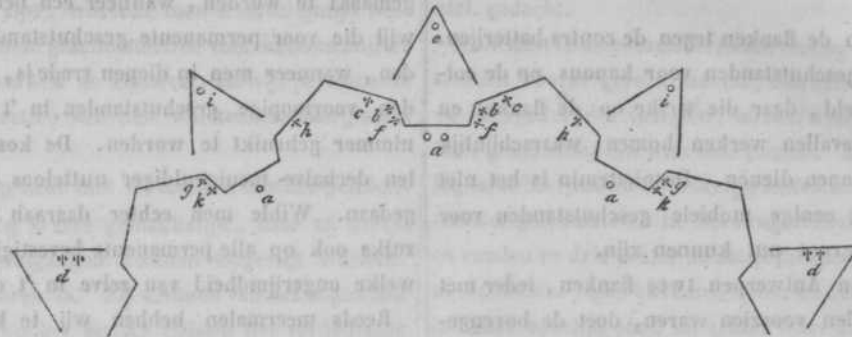
nente, dat de kosten voor de eerstgenoemde eerst dan behoeven gemaakt te worden, wanneer een beleg te verwachten is, terwijl die voor permanente geschutstanden reeds gevorderd worden, wanneer men in diepen vrede is, zoodat permanente meer dan voorloopige geschutstanden in 't geval kunnen zijn van nimmer gebruikt te worden. De kosten voor de eerste zullen derhalve menigvuldiger nutteloos dan voor de laatste zijn gedaan. Wilde men echter daaraan hechten, dan zou men zulks ook op alle permanente bevestigingen moeten toepassen, welke ongerijmdheid van zelve in 't oog valt.

Reeds meermalen hebben wij te kennen gegeven, dat de plaatselijke gesteldheid veel afdoet tot de bepaling van de aan te wenden geschutstanden. Kan men in eene vesting voor een houten, drie gemetselde geschutstanden hebben, dan zal men deze in grooter getal dan de houten moeten daarstellen. Zijn daarentegen de houten goedkooper, dan zal men deze meer dan gemetselde moeten gebruiken.

Is eene groote vesting, zonder kasematten, gedurende den vrede niet met permanente geschutstanden voorzien geworden, en is het later onmogelijk haar met voorloopige te versterken, dan moet zij zich met mobiele behelpen. Onderstelt men daarbij de uitvoerbaarheid, om ook mobiele geschutstanden voor kanons te bouwen, door dat de vijand door de voorliggende werken zóólang op eenen aanzienlijken afstand van de vesting gehouden wordt, als de tijd voor hunnen bouw vereischt, dan zal de verdeling en het getal der geschutstanden geheel anders moeten zijn, dan vroeger voor een achtboek aangenomen is geworden. In de eerste plaats moet men hier op het geval letten, dat de vijand, door zijnen eersten aanvalsarbeid, het aanvalsfront bepaaldelijk aanduidt, en aangenomen dat dit uit twee bastions en een ravelijn bestaat, dan blijkt, dat men, de noodige geschutstanden naar het nut dat zij kunnen doen, regelende, het volgende getal zou behoeven:

zoo goed gehouden, uithoofde de Franschen zeer weinig demonteerschoten hadden gedaan. Intusschen moet men erkennen dat de 6 bedekte kanongeschutstanden op de regter flank van het bastion I (*Hernando*) zich zeer goed gehouden hadden tegen 6 fransche stukken geschut in de contrabatterij, welke laatste echter onbedekt waren. Van de 10 mortiergeschutstanden waren er na het beleg 3 nog geheel bruikbaar en konden er 7 nog hersteld worden; men kan dus wel zeggen, dat zij zich goed hadden gehouden, in weérwil hunne constructie, zoowel als die van de kanon-geschutstanden veel te wenschen overliet. (Zie Bijlage 9 van VON REITZENSTEIN, *Expedition gegen die Citadelle von Antwerpen*).

Fig. 2.

- a) 4 Mortier-geschutstanden achter de courtinen.
 b) 2 Kanon- " op de flanken tegen de vermoedelijke bressen.
 c) 2 " " op de facen tot verdediging van de rijvelijngracht.
 d) 4 " " op collaterale werken.
 e) 1 Mortier- " in het aangevallen ravelijn, om den vijand te dwingen het te veroveren.
 f) 2 Kanon- " op de flanken tegen de contra-batterijen en welligt ook tegen de bres-batterijen.

In 't geheel 15 bedekte geschutstanden.

Kan men intusschen uit den eersten aanvals-arbeid des vijands niet opmaken, of hij niet welligt een bastion en twee ravelijnen zal aanvallen, noch in welk bastion hij bres wil schieten, dan zal men het getal geschutstanden in dezer voege moeten vermeerderen:

- g) 2 Kanon-geschutstanden op twee flanken tegen de bres.
 h) 2 " " tot verdediging van de ravelijngracht.
 i) 2 Mortier- " in de ravelijnen.
 k) 2 Kanon- " op de flanken tegen de contra-bresbatterijen.

In 't geheel 8 geschutstanden.

In weerwil van dit klein gestelde getal, ziet men terstond, dat het niet gemakkelijk vallen zal, ook slechts dit getal geschutstanden daar te stellen. In geen geval kan men ze gelijktijdig beginnen te bouwen, en zal men hunne achtervolgende daarstelling niet moeten regelen naar den bovenvermelde trap van nut, maar er vooral op letten, dat de bouw zoo min mogelijk door het vijandelijk vuur gestoord worde. Ten dezen opzichte zullen het eerst de bedekte kanon-geschutstanden op de aangevallen lijnen, dan de mortier-geschutstanden in de ravelijnen, vervolgens die voor mortieren achter de cour-

linen, en eindelijk de kanon-geschutstanden op de collaterale werken moeten gebouwd worden.

Wij hebben hierboven aangenomen, dat 15 tot 25 mobiele geschutstanden voor eene groote vesting noodig zijn. Nu zou men kunnen meenen, dat dezelfde maatstaf ook voor eene kleine vesting moet gelden, daar zij aan eenen even uitgebreiden aanval als eene groote vesting blootgesteld kan zijn, en met opzigt tot den aanval is deze onderstelling juist, maar daar de bezetting eener kleine vesting niet in staat zijn zal, om zelfs maar 15 mobiele geschutstanden daar te stellen, zou men verkeerd doen met voor haar er zooveel te bepalen. Ook groote vestingen zullen zich, intusschen, zoo zij in vreedstijd niet met bedekte geschutstanden voorzien geworden zijn, met zeer weinige moeten behelpen, en tevreden zijn wanneer zij 4 mortier-geschutstanden en nog 2 kanon-geschutstanden kunnen oprigten.

Het zou vergeefsche moeite zijn, om vooraf alle bedenkingen te willen wederleggen, die tegen eene geuite meening kunnen in 't midden worden gebragt, daar derzelve getal grenzenloos is. Desniettemin kunnen wij niet nalaten, ons gevoelen omtrent eenige bezwaren te zeggen, aangaande welke met eenige zekerheid reeds vooruit kan worden gezegd, dat zij, komt men er al niet openlijk voor uit, in de gedachten zullen oprispen.

In den loop der voorgaande beschouwing is de plaatsing der mortieren meest achter de courtinen aanbevolen, en wel, waar het eenigzins kan, ook achter derzelve walgangen. Dit is te regtvaardigen: In het algemeen moet men de mortieren zoodanig plaatsen, dat men van hen het doelwit niet zien kan, en is dit het geval, dan vinden wij eene even goede stelling achter de walgangen als op dezelve. Door een rigtbaken meer zal men toch de rigting kunnen vinden. Dikwijls zal men in 't geheel geen rigtbaken gebruiken, maar door proefworpen de rigting op de bedding bepalen. Men behoeft alzoo, om de rigting, de voordeelen niet prijs te geven, die uit de plaatsing achter den walgang kunnen ontstaan. Tot de voordeelen, voort-

vloeiende uit eene zoo diepe en teruggetrokkene plaatsing der mortieren, kan men voorts rekenen, wanneer de plaatselijke gesteldheid het namelijk vergunt:

- 1) dat de gemeenschap op den walgang niet afgebroken wordt;
- 2) dat de mortieren gemakkelijk met munitie voorzien worden;
- 3) dat de vijand derzelve afstand moeilijk beoordeelen kan; en
- 4) dat hij-zelf moeilijker de rigting voor zijne mortieren tegen den bedekten geschutstand vindt, dewijl hij zich daartoe slechts naar den rook kan regelen, die meest-tijds reeds een eind zijwaarts getrokken is, voor hij boven de borstwering opgaat. Dit zou bij het jongst beleg van Wittenberg van veel nut voor eenen bedekten mortier-geschutstand in de vesting geweest zijn, daar men voor de vesting een tijd lang niet regt wist, waar hij stond;
- 5) in weerwil dat de loopgraven meest op de kapitalen gerigt worden, en de aldaar geplaatste mortieren eenige meerdere waarschijnlijkheid hebben om den naderings-arbeid met vrucht te beschieten, is het voordeel toch zeer gering en wordt te meer door andere opgewogen, wanneer men bedenkt, dat de zware mortieren, die men onder de bedekte geschutstanden gebruikt, hunne bommen niet tegen de loopgraven, maar tegen de batterijen zullen werpen;
- 6) daar de op of achter de bastions geplaatste mortieren het vijandelijk vuur tot zich zullen trekken, schijnt het ook hierom voordeeliger, de mortieren achter de courtinen te plaatsen, waar de vijandelijke bommen minder te vreezen zijn, dan op de bastions.

Dit zij genoeg om de plaatsing van mortieren achter de walgangen der courtinen te verdedigen.

Bij de plaatsing van het flankgeschut, zijn die stukken welke eene bres moeten bestrijken, met voordacht van die gescheiden geworden, welke tegen de contra-batterijen moeten werken, in weerwil zij vlak neven elkander kunnen komen. Het zou verkeerd zijn een' geschutstand eerst met eenen 12 of ligten 24er te bezetten, om tegen de contra-batterijen te vuren, en er op te rekenen, dat dezelfde geschutstand ook tot verdediging van de bres zou kunnen dienen; want de vijand zal, voor hij eenen storm waagt, gewis zoodanigen geschutstand vernielen, en men zal hem onmogelijk kunnen herstellen, gelijk soms met een open schietgat het geval is. Wil men dan zeker zijn van de verdediging der bres uit de flank te ondersteunen, door een stuk geschut onder eenen bedekten geschutstand, dan zal men hetzelfde tot op het oogenblik van den storm

niet moeten gebruiken, en het schietgat zoolang bedekt laten. Voor zoover de plaatselijke gesteldheid het vergunt, zal het in 't algemeen doelmatig zijn, om uit de flanken, waar men op de bres ziet, niet te schieten dan wanneer de bres gereed is, om den vijand niet te bewegen deze flanken te vroeg te vernielen, of om hem te verleiden geen contra-batterijen tegen haar te bouwen. Doet hij zulks echter, dan zal het gewis voordeliger zijn, deze zooveel mogelijk van ter zijde, en niet van de tegenoverstaande flank te beschieten.

Bij de optelling van de noodige geschutstanden, is in 't geheel niet aan die voor houwitsers gedacht. Ongetwijfeld zal zulks met het gevoelen van vele zaakkundigen strijden, en het schijnt noodig de redenen daarvoor te ontvouwen.

Reeds in 't begin van het onderhavige vertoog, is te kennen gegeven, dat men in de meeste gevallen, zoowel in geschutstanden voor kanons, als in die voor mortieren, houwitsers zal kunnen gebruiken, wanneer men dezelve slechts in het eerste geval wat lagere, in het laatste wat hoogere elevatie geeft. Zoodanig gebruik schijnt echter gewoonlijk slechts dan doelmatig, wanneer de verlenging eener vijandelijke lijn over een' geschutstand gaat, en dit kan zeldzaam het geval zijn.

Na het bovenstaande, hebben wij nog slechts te spreken over de geschutstanden, die vergunnen granaten door verhoogde schietgaten te werpen, en welke men niet wel ook voor ander geschut kan gebruiken. De groote moeilijkheden die zich voordoen, wanneer men houwitsers achter verhoogde schietgaten wil rigten, zonder van daar het doelwit te kunnen zien, en waarbij men zich van rigtbakens moet bedienen, zijn bekend genoeg, maar welligt wordt er te weinig acht op geslagen (1).

Neemt men echter aan, dat de zwarigheden te boven zijn gekomen, en gaat men dan de overige eigenschappen na van de achter verhoogde schietgaten staande houwitsers, dan blijkt dat hun doel voornamelijk in het volgende bestaat:

(1) Het rigten van houwitsers achter verhoogde schietgaten, die eene borstwering voor zich hebben, waar men alzoo van de plaats van 't geschut het doelwit niet zien kan, is voorzeker mogelijk, maar zoo moeilijk, dat het bij de uitvoering bijna ondoenlijk moet schijnen. In weerwil eener zorgvuldige oefening der manschap, leeren velen het toch niet, en bijna nimmer kan men tot eene voldoende naauwkeurigheid geraken. Daarbij vereischt elke rigting veel tijd, zoodat het schieten slechts langzaam kan gaan, en daár waar geen onafgebroken toezigt gehouden wordt, zal de bedieningsmanschap zich waarschijnlijk vergenoegen met slechts te schieten, zonder veel op de rigting te letten. Wij bevelen de ingenieurs aan, die kasematten achter walgangen voor houwitsers bouwen, deze aanmerking in gedachte te houden en niet te gelooven, dat men houwitsers zoo gemakkelijk kan rigten als mortieren. Het vraagstuk om bedekt staande houwitsers zoo goed en snel als mortieren te kunnen rigten, is nog onopgelost, doch de oplossing schijnt in geenendeel onmogelijk en wacht slechts dat men er zich de noodige moeite toe geve. In het pruisische exercitie-reglement voor de artillerie (van 1812) ontbreken de bepalingen nopens het onderhavige onderwerp, en het zou gepast zijn door proeven, enz., te bepalen, hoe men het doelmatigste uit bedekt staande houwitsers werpt, en op welk resultaatmen rekenen mag.

- 1) te enfileren de vijandelijke lange lijnen ;
- 2) het bewerpen van verafgelegen punten , zooals depôts , dorpen , enz.
- 3) het werpen van lichtkogels , en
- 4) het vernielen van den sappen-arbeid.

Vijandelijke lange lijnen kan men slechts bestrijken , wanneer zij gebrekkig aangelegd zijn en hare verlenging op een der vestingwerken loopt. Men kan echter niet voorzien , of en waar de vijand op een grooten afstand van de vesting lijnen zal aanleggen , welke in de lengte kunnen bestreken worden. Begaat hij zoodanigen misslag , dan kan daarvan eerst partij getrokken worden , wanneer de misslag blijkt , en men zou geheel verkeerd handelen , zoo men vooraf een' bedekten geschutstand wilde bouwen om de vijandelijke lijn met granaten te bewerpen. Een of twee zonder bovenbedekking geplaatste houwitser , zijn voldoende om den vijand zijne onachtzaamheid te doen gevoelen en hem te noodzaken zijne gebrekkige lijn te verleggen. Heeft hij dit gedaan , dan zou een tegen de vijandelijke lijn gebouwde geschutstand nutteloos geworden zijn , en het behaalde voordeel aan de aangewende middelen niet beantwoorden. Loopt toevalligerwijs de verlenging eener vijandelijke lijn over eenen bedekten kanon- of mortier-geschutstand , dan mag men zich tijdelijk daarvan voor de plaatsing van eenen houwitser bedienen.

Slechts daár waar de vijand het glacis moet bekroonen , is hij genoodzaakt eene langere lijn daar te stellen , die men van de vesting in de lengte bestrijken kan. Hij zal zich echter hier zooveel mogelijk door traversen dekken. Granaten , uithoofde der nabijheid van den vijandelijken arbeid , slechts zwakke ladingen bekomende , en dus slechts weinig percussiekracht hebbende , zullen tegen dien arbeid weinig uitrigten. Met volle lading uit vlakke schietgaten zouden zij welligt werkzamer zijn. Voor het overige zal de werking van houwitser tegen de bekrooning niet belangrijk genoeg zijn om bedekte geschutstanden voor hen te bouwen , en men zal het aan de werking van de bedekt staande mortieren moeten overlaten , om hunne plaats te vervullen , of vrijstaande houwitser moeten gebruiken.

Een geheel dergelijk geval als bij vijandelijke lange , verafgelegen lijnen doet zich voor , wanneer vijandelijke depôts , dorpen of bedekte plaatsen moeten beworpen worden. Men kan de noodzakelijkheid van zoodanige bewerpingen eerst ontwaren , wanneer de vijand met zijn arbeid begint ; snel zal men hem dan moeten te keer gaan , en daartoe niet eerst de oprigting van eenen bedekten geschutstand afwachten. Een of meer achter de borstwering geplaatste houwitser , zullen in de meeste gevallen ook hier voldoende zijn , om den vijand te noodzaken zijne stelling te verlaten of gepaste maatregelen van verdediging te nemen. In al deze gevallen zal voor het

overige het nut van een lagen bogenworp uit houwitser , in vergelijking van hoogere bogenworpen uit mortieren , weinig beteekenen.

Daar het zeer onverschillig is , van welk punt men de lichtkogels opwerpt , zoo zij slechts den omtrek verlichten die zij bereiken moeten , en niet van een te grooten afstand moeten geworpen worden , kan men de voor hen bestemde houwitser plaatsen waar men wil. Mogt de plaats van eenen houwitser die lichtkogels werpen moet , door het vijandelijk vuur te onveilig worden , dan tracht men daarin door eene veranderde stelling te voorzien , en dit zal men gewoonlijk gemakkelijker kunnen doen , dan een bedekten geschutstand daar te stellen. Hier komt nog bij , dat men het werpen van lichtkogels gewoonlijk aan de mortieren , en wel aan de bedekte kan overlaten , wanneer deze in het ravelijn staan.

Sedert het bekend is , dat granaten met kleine ladingen of met ricochets geschoten , slechts weinig tegen den sappen-arbeid vermogen , schijnt de plaatsing van houwitser in de saillant der bastions en ravelijnen , ook minder noodzakelijk. Hunne werking is niet groot genoeg , om zich de moeite te geven hen door bedekte geschutstanden te beveiligen. Zij zullen hoofdzakelijk slechts zóólang van nut zijn , tot de vijand zijne ricochet-batterijen heeft gebouwd , en meer tegen eene bestorming , dan tegen eenen geregelden aanval kunnen afdoen.

Dit zijn de redenen waarom wij hierboven geen bedekte geschutstanden voor houwitser hebben aangenomen. Hierbij moge gevoegd worden , dat dezelfde redenen (daargelaten het gebruik voor granaatkartetsen) pleiten voor het des noods geheel ontbeeren van kleine houwitser in eene vesting , en dat , uithoofde van het gemakkelijker rigten , de gemakkelijker bediening en instandhouding , mortieren zeer dikwijls boven hen de voorkeur verdienen , welke men des noods toch ook lagere elevatiën , tot 30' geven kan. Zoodanige houwitser , waarvan de granaten in de vijandelijke borstwering moeten dringen , om deze te vernielen , worden uitdrukkelijk hiervan uitgezonderd ; wanneer men dergelijke onder bedekte geschutstanden brengen kan , waaruit men de vijandelijke bres en contra-batterijen ziet , zullen zij aldaar eene goede werking doen.

't Zij ons nu vergund nog een woord over geschutstanden te zeggen , welke men op den bedekten weg kan daarstellen. Zij zullen het voordeel hebben , dat zij nader bij den vijandelijken arbeid zijn , dan het geschut op den hoofdwal , zoodat men uit hen beter treffen zal. Daarentegen kan men hen moeilijker met munitie voorzien en hunne werkzaamheid is spoediger ten einde. Is de hoofdwal genoegzaam met permanente of voorloopige geschutstanden voorzien , dan valt er niets tegen in te brengen dat men ook den bedekten weg , en bepaaldelijk de reduits der wapenplaatsen , met bedekte geschut-

standen voorziet. Ten aanzien van mobiele geschutstanden moet men echter nog bedenken, dat het moeilijk valt het in de vesting opbewaarde hout, op 20 met vier paarden bespannen wagens in de buitenwerken te brengen, nadat de vijand door de eerste parallel het aanvalfront heeft bekend gemaakt.

Kanon-geschutstanden op den bedekten weg zullen tot diegene behooren, welker geschut den vijand reeds op grooten afstand moet beschieten. In vele opzichten zou de gunstigste plaats voor hen zijn de uitspringende hoeken voor de bastions en ravelijnen van het aangevallen front, dewijl zij van hier het best den sappenarbeid kunnen beschieten, en de vijand hen uit zijne demonteerbatterijen tegen de facen niet regstreeks treffen kan. Is de vijand buiten staat hen door worp vuur tot zwijgen te brengen, of ze uit zijne ricochetbatterijen derwijze te beschieten, dat zij onschadelijk voor hem worden, dan zal hij bijzondere demonteerbatterijen op de kapitaallijnen tegen hen moeten bouwen, en dit zal gewis voor de vesting van groot nut zijn.

Vele moeilijkheden doen zich echter bij hunne daarstelling voor, terwijl zij ook nog eenige andere nadeelen medebrengen. Daar men in het glacis, uithoofde van deszelfs flauwe helling, niet wel schietgaten kan snijden, wordt het noodzakelijk, ingeval men achter hetzelfde kanon-geschutstanden wil daarstellen, het glacis te bonneteren, en in deze bonnets de schietgaten te maken.

Wij gelooven niet, dat men gaarne reeds in vreedstijd alle uitspringende hoeken van het glacis met bonnets zou willen voorzien; ook hebben zij met der daad het nadeel, dat zij den vijand, na lichten arbeid, tot loopgraaf-cavaliëren zullen dienen, wanneer hij het glacis bekroont. Moet men echter deze bonnets eerst bouwen, als de vijand zijne eerste parallel geopend heeft, dan wordt de arbeid bij de oprigting van den bedekten geschutstand, aanmerkelijk zwaarder, en het zal menigmaal daartoe aan aarde ontbreken. De kanon-geschutstanden kunnen, zoo men geen raamgeschut gebruiken wil en men niet tevens een geschutbank heeft, niet ingegraven worden, dewijl een schietgatzool op het glacis moet komen. Zij zullen integendeel menigmaal nog verhoogd moeten worden; en waar zal men dan de noodige aarde voor hunnen bouw vinden?

Behalve het bonnet, zullen de geschutstanden in de uitspringende hoeken van den bedekten weg, wanneer men hen verlaten moet, en indien men ze niet vooraf vernielt, den vijand een zeer gewenscht dekkingsmiddel verschaffen. Deze vernieling heeft geen bezwaar in, zoo zij te regter tijd door middel van vuur of buskruid bewerkt wordt. Laat men ze echter te lang staan, welligt tot de vijand den bedekten weg bestormt, dan zal men dikwijls de vernieling niet ten einde kunnen brengen, en den vijand dan eene dekking laten, tot groot nadeel van

de verdediging. Vernielt men de bedekte geschutstanden door vuur, dan zal de overblijvende aarde den vijand nog eenige dekking geven, en bedient men zich daartoe van kruid, dan mag men voor twijfelachtig houden, of dit kruid niet veel nuttiger zou besteed zijn geworden, wanneer men het uit het geschut op den hoofdwal had verschoten.

Na dit alles moeten wij het slechts voor voordeelig houden — zoo het in 't algemeen mogelijk is om bedekte kanon-geschutstanden tegen de sappen, of tegen de vijandelijke batterijen te plaatsen — daartoe de binnenwerken en niet den bedekten weg te kiezen.

Slechts ligte en steenmortieren zijn in den bedekten weg gunstig geplaatst. Beide geschutsoorten zijn echter van geen belang genoeg om bedekte geschutstanden voor hen te bouwen. Of gedetacheerde werken met bedekte geschutstanden moeten voorzien worden, zal afhangen van de vraag, of men zich die verschaffen kan, en of het belang van de gedetacheerde werken het vereischt. In ieder bijzonder geval zal men de volgreeks moeten bepalen, waarnaar de verschillende stukken geschut in eene vesting, overeenkomstig hun meer of minder nut staan, en ze naar deze volgreeks met bedekkingen voorzien. Het is duidelijk dat de stukken op gedetacheerde werken bovenaan in deze rij kunnen staan, en inzonderheid met geschutstanden zullen moeten beveiligd worden. In 't algemeen is dit niet nader te bepalen, waarom wij er hier van af stappen.

(Het vervolg en slot hierna.)

Verscheidenheid en Overeenstemming.

HET TWEEGEVECHT.

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

Mais lorsque de sangfroid, sans haine, sans colère,
Un préjugé cruel que le monde révère,
Pour sauver leur honneur, oblige deux amis
De combattre en champ clos comme des ennemis,
Qui ne déploreraient qu'un caprice bizarre
Impose à l'honneur même une loi si barbare ?
FRÉDÉRIC II, Roi de Prusse.

(Vervolg van N°. 10.)

Onder de oorzaken die voornamelijk medegewerkt hebben om het gebruik der tweegevechten ook in bijzondere twisten eigendunkelijk toe te passen, behoort in de eerste plaats de instelling der ridderschap. De hoofdenbeelden waarop deze instelling berusteden, waren: het beschermen van zwakken en onderdrukten, boven alles de hulde aan het schoone geslacht.

Ja, edele ridderschap, schoone droom uit langvervlogene dagen, waaraan zoo menig jeugdig hart in deze koele, prozaïsche eeuw, nog met warm gevoel terugdenkt; eervolle stand, waarnaar koningen en vorsten dongen, en waaraan zulke heilige verplichtingen verbonden waren, in wier vervulling uwe leden evenwel hunnen grootsten roem zagen; wakkere heldendrom, zoo vroom van zin, zoo groot van hart en zoo edel van begrippen, wier verhevene heldenfeiten als fabelen in de ooren van het late nageslacht klinken; neen, gij zoudt u in geen anderen tijd gevormd hebben. Wij kunnen u slechts bewonderen, en eene enkele bladzijde aan uwe geschiedenis gewijd, die in zulk een naauw verband met die van ons onderwerp staat, moge van de hulde getuigen die wij u toebrengen.

Het bestaan dezer instelling, als eenvoudige daadzaak, en afgescheiden van de edele denkbeelden daaraan verbonden, is gemakkelijk te verklaren. Het woord *ridder* was in de vroegste tijden volmaakt gelijkkluidend met krijgsman. Het gemeen toch was uitgesloten van den roemvollen krijgsstand, de edelen verrigteden dien alleen, en nimmer anders dan te paard. Men vindt hiervan zelfs sporen in onze taal, want in de 13^e en 14^e eeuwen noemde men, volgens *Wagenaar*, hier te lande iederen krijgsknecht *ruiter*, terwijl de eigenlijke ruiterij onder den naam van *reizige ruiters* bekend was. Die schoone gevoelens echter, die men later bij de ridders opmerkte, en zonder welke men niet onder hen opgenomen of geduld werd, hadden, naar onze wijze van zien, haren oorsprong onder de regering van *Karel den Groote*. Deze schrandere vorst had nagenoeg geheel Europa onder zijnen scepter vereenigd. Door hem werden kunsten en wetenschappen aangemoedigd; hij handhaafde regt en billijkheid. In al zijne instellingen ontwaart men heldere denkbeelden en eenen geest van beschaving, die steeds werkzaam is om de zeden zijner eeuw te verzachten, daar waar hij ze niet kon veranderen. Welkom moet het hem dus geweest zijn, wanneer zijne Paladijnen de onderdrukten wreekten, en de nog niet alom gevestigde Christelijke kerk beschermden; edel moet hij het geheeten hebben, wanneer de schoone, maar zwakke sexe geeerd en gevierd werd door mannen, wier wil hen eene wet had kunnen wezen, en voor wier heldenvuisten geheele scharen van heidenen en roovers beefden. Onder hem vormden zich de wakkere *Reinoud* en de onverwinnelijke *Roeland*. Ongetwijfeld moet onder zijn bestuur, ieder die een regtschapen hart in den boezem droeg, in weerwil der ruwe schors die hen omkleedde, beseft hebben, dat dit de deugden waren die aan de inzigten van den vorst voegden, en ongetwijfeld moet zoodanig een vorst hen geacht en beloond hebben, die zijne edele bedoelingen zoo krachtig ondersteunden. Hij, de zeldzame man, die met vaste hand de

teugels zijner uitgebreide monarchie hield, die zooveel mogelijk, alles met eigen oogen zag, voerde zijne ridders nagenoeg door geheel Europa. De heldere zuidelijke hemel en de gloeiende maagdenblikken van Italië, dat toen nog, meer dan thans, bedekt was met prachtige en trotsche overblijfsels van den nooit overtroffen glans der Cesars, moeten op hunne eenvoudige noordsche harten al den indruk eener feëen-wereld gemaakt hebben. Gezantschappen naar *Karels* verheven tijdgenoot, den Kalif *Haroun al Raschid*, zagen wonderen van ongekenden rijkdom en oostersche weelde, met zeldzame voortbrengselen van kunst en smaak, waarvan zij zich te voren geen denkbeeld gevormd hadden, en die nog hun begrip te boven gingen, zoodat het verhaal daarvan, bij hunne tehuiskomst gedaan, in de ooren hunner toehoorders, als herinneringen uit een land vol tooverij en bovennatuurlijke verschijnselen, moet geklonken hebben. Krijgstogten tegen de ontembare Friezen en de woeste Saksers, bragten hen in aanraking met mannen, wier lichamen door eene matige en gezonde levenswijze, eene reusachtige ontwikkeling hadden bekomen, wier fysieke kracht door geen de minste weelde of vadzigheid ontzenuwd was, en wier wilde vrijheidszucht onbegrijpelijk voorkwam, ten ware zij die, gelijk *Ourson*, met beerinnenmelk hadden ingezogen. Uit dit alles ontstond in hunne onbeschaafde en bijgeloovige harten, dat geloof aan magtige tovenaars en aan liefdadig beschermende feëen, aan norsche bloedgierige reuzen en listig gediensstige kaboutermannen, aan schitterende paleizen en burgten, die met torenspitsen en kanteelen, wallen en grachten, als in eenen enkelen nacht uit den grond oprezen; aan vuurspuwende draken en gedrochten, en in één woord aan al die wonderbaarlijke voorstellingen en zaken, waarvan de overlevering in tallooze ridderromans, tot ons is gekomen. Het heilige vertrouwen op hunne roeping, om den zwakken te beschermen en het onregt te herstellen, deed den Paladijnen het harnas aangespen, om de ongelukkige vorstinnen, van zeldzame schoonheid, te bevrijden, waarmede het geloof dier dagen, de paleizen van tovenaars en de sloten van reuzen bevolkt had.

Deze vereerenswaardige gevoelens, hoezeer met bijgeloovige dwalingen omhuld, verspreidden zich al meer en meer, en werden zorgvuldig aangekweekt. Gode te eeren, zijne dame te dienen en onderdrukten ten steun te strekken, waren de deugden waarop men zich met regt verhoovaardigde. Een ridder was steeds gereed om ter eere zijner schoone eene lans te breken; met hare kleuren versierd en van den priesterlijken zegen voorzien, sidderde hij ook voor het grootste gevaar niet. De schoone daden der doolende ridderschap, werden door Minstrels, Troubadours, of, gelijk men dezelve in ons land noemde, door Meijstreels algemeen verbreid. De luchthartige zwerfve-

lingen vonden, zoowel in het slot van den geringsten edelman, als aan het hof van den magtigsten vorst, een goed onthaal. Bij de rollende toonen hunner geïmproviseerde liederen, smolt het hart der teedere maagden weg van aandoening en bewondering over de vurige liefde eens fieren ridders, terwijl de borst der jongelingen gloeide van moed, en klopte van verlangen om den wakkeren strijder te evenaren, die met de hulp van den vromen *St. Joris*, de beschermheilige der ridderschap, zulke stoute feiten bestaan had, om de dame van zijn hart uit de klauwen eens monsters te redden.

In de 12^e en 15^e eeuwen bereikte de riddergeest zijnen schoonsten bloei. De kruistogten hadden er niet weinig aan toegebracht om dien te verlevendigen; het werd een heilige pligt genoemd de pelgrimmigen in Palestina te beschermen. Gedurende die togten vormden zich de zoogenaamde geestelijke ridderorden. De voornaamste daaronder waren de *St. Joris*-ridders in 1099, bij ons te land onder den naam van *St. Jansheeren* bekend, naderhand de ridders van Rhodus en eindelijk van Maltha geneeten; de Tempeliers in 1118, aanvankelijk armen der heilige stad, later Tempeliers genaamd, omdat hun eerste huis dicht bij den tempel stond; deze orde werd wegens hare bandeloosheid, in het begin der 14de eeuw alom uitgeroeid; voorts de Teutonische of duitsche orde, in 1190 door de steden Lubek en Bremen gesticht en die nog heden bestaat. Het hoofddoel dezer orders was, de bescherming van het heilige graf en der bedevaartgangers. De opvoeding van hem die bestemd was om eenmaal ridder te worden, werd van de vroegste jeugd af aan daarnaar geregeld. Op zijn zevende jaar nam men hem uit de handen der vrouwen, en hij werd gezonden naar een wakker ridder uit zijne naastbestanden, die hem als edelknaap of lijfjonker (*page*) onder zijn gevolg opnam. Bij dezen ontving hij onderwijs in alles wat den geest en het ligchaam kon vormen voor zijnen toekomstigen stand. De omgang met ridders en schildknappen leerde hem de verhevenste gevoelens van eer en moed kennen, benevens eerbied en liefde jegens het schoone geslacht, terwijl het gezelschap der vrouwen hem opkweekte in «*noveschheit*» (*courtoisie*) jegens allen. Op zijn veertiende jaar werd hij schildknaap (*écuyer*), nadat men hem zijn eerste zwaard, plegtig voor het altaar en door den priester gezegend, had overhandigd. Als schildknaap was het vooral, dat hij beziggehouden werd met die oefeningen, welke aan het ligchaam eene krachtige ontwikkeling, benevens vlugheid en behendigheid konden mededeelen. De gymnastische oefeningen onzer dagen kunnen niet in de schaduw staan van hetgeen men deze krijgsvruchtige jeugd liet verrijgen. Van top tot teen geharnast, maakten zij luchtsprongen (*soubresauts*) en wipten, schrijlings op de schouders van een lang man, gezeten op een hoog paard, of sprongen in den

zadel van het ros, zonder den stijgbeugel te gebruiken. In een stalen maliën kolder gekleed, klouterden zij, al springende van sport tot sport, tegen den achterkant eener ladder op, enkel gebruik makende van hunne handen. Zonder maliën kolder klommen zij op dezelfde wijze, doch met slechts eene hand, verscheidene sporten hoog. Verder wierpen zij met de lans, of leerden te paard rijden, en het zwaard benevens de strijdbijl hanteeren. De betrekking van schildknaap was zeer gezien, daar ieder, al was het ook des konings zoon, dien moest bekleed hebben, alvorens ridder te worden. De voornaamste bedieningen in de kasteelen, of liever hoven der edelen, waren onder hen verdeeld, doch het eervolste was, wanneer zij aan den persoon van den heer of diens echtgenoot verbonden waren. De ware roeping van den schildknaap evenwel, was om den ridder, wien hij diende, in den oorlog te volgen; dit werd hem echter niet toegestaan dan nadat men wel overtuigd was, dat hij daarvoor, ten gevolge der reeds genoemde oefeningen, de vereischte geschiktheid en krachten had. Gedurende den strijd hield hij zich bestendig achter zijnen ridder, en voorzag hem van andere wapenen en een versch paard, zoo dikwerf zulks noodig was. Vaak keerde hij de hem toegedachte slagen af, doch mogt nimmer aanvallerwijze handelen; ook bewaarde hij de gemaakte krijgsgevangenen. Verder liet hij geen gelegenheid voorbijgaan om zelf blijken van zijnen moed te geven, want het was slechts na vele «*provetsen*» (*prouesses*) dat hij den ridderslag bekwam. Deze gunst werd niet voor het een-en-twintigste jaar verleend, behalve somwijlen aan vorsten, dewijl het denkbeeld van meerderjarigheid, naauw verbonden was aan dat van ridder te zijn.

Het verheffen tot den ridderstand geschiedde niet zonder plegtigheid; aanvankelijk deed dit steeds de vorst, later had ieder ridder daartoe het regt, en soms verleenden ook vorstinnen den ridderslag, want in 1426 sloeg *Jacoba van Beyeren*, heer *Dirk van de Merwede* tot ridder, die haar behulpzaam was geweest in hare ontvlugting uit Gent. In oorlogstijd geschiedde het onmiddellijk voor of na den slag, doch in tijden van vrede nam men daarbij een uitgebreid ceremonieel in acht, hetwelk ongeveer op het volgende neêrkwam: Den avond voor de plegtigheid ging de toekomstige ridder in het bad, en werd daarna in geheel nieuwe en prachtige kleederen gestoken, vervolgens begaf hij zich naar eene kerk of kapel, waar hij den nacht wakende en biddende moest doorbrengen. Bij het aanbreken van den dag werd de mis gevierd, men nam hem de biecht af, en hij ontving het avondmaal; dit gedaan zijnde, kon hij zich eenigen tijd ter ruste begeven; doch later werd hij door eene deputatie van ridders en schildknappen plegtig afgehaald en voor den vorst gebracht. Deze omgordde zelf hem met het zwaard en twee der voornaamste ridders

gespten hem zijne gouden sporen aan de voeten, te beginnen met de linker. Daarna knielde hij voor den koning neder, welke hem den ridderslag gaf, met de vermaning van zich steeds als een getrouw en wakker ridder te gedragen. De ridderslag (*calade*) werd gegeven met de palm van de hand in het gelaat, of met het plat van het zwaard in den hals, en was ingesteld, opdat men zoude blijven denken aan hem, van wien men zijne waardigheid ontvangen had.

Een gewoon ridder werd ook *batselaar* (*bachelier*) genaamd, en de troep dien hij te velde bragt, heette *ponioen* (*pennon*), na het spits toelooptend vlaggetje zijner lans. Bedroeg deze troep het getal van vijf-en-twintig ridders, zoo noemde men haar *banier*, en hem-zelfen *baanderheer* of *baanrots* (*bonneret*), dewijl hij alsdan eene vierkante vlag of banier mogt voeren.

Bij alle ridderlijke plegtigheden was steeds eene schitterende vrouwenschaar tegenwoordig, want waar zij ontbraken, misten deze wakkere helden ziel en leven. Geheel waren zij dus in hun element op de tournooijen; daar immers vertoonden zich de schoonste onder de schoonen, om den geliefden moed in te spreken gedurende den strijd, en hem te troosten na eene ongelukkige nederlaag. Bij gelegenheid van een tournooi, werden er steeds ridders geslagen, doch altijd daags te voren, dewijl men zonder deze waardigheid, aan zulk eene edele uitspanning geen deel mogt nemen. Wanneer er een tournooi plaats had, spreidden de vorsten die hetzelfde gaven, al hunne pracht en grootheid ten toon. Lang te voren, werd het in de naburige landen bekend gemaakt en ieder ridder uitgenoodigd om er eene lans te komen breken. De wapenschilden van hen die zich in het strijdperk wenschten te vertoonen, hing men bijtijds aan de naburige kerken en kloosters ten toon, opdat, wanneer vrouwen of zwakken tegen derzelve bezitters ernstige en wezenlijke klagten hadden in te brengen, de kampregters dezulken den toegang konden weigeren, en hen zelfs met geweld verdrijven. Het kreit of renperk was omringd met prachtige en hoogverhevene zitplaatsen, die versierd waren met banieren, vlaggen en wimpels, en waarop eene aanzienlijke en rijk getooide vrouwenschaar zich plaatste, benevens de reeds bejaarde ridders, die geen deel meer aan den strijd konden nemen. Het veld daarbuiten was als bezaaid met tenten en paviljoenen, de eene al fraaijer dan de andere, waarin de vreemde ridders, die van alle kanten aansnelen, hun verblijf hielden. Meijstreels, waarzeggers en goochelaars vermaakten er het volk voor en na den strijd. Gedurende denzelfden waren de kampregters zoodanig geplaatst, dat zij het geheel konden overzien, wapenkoningen en herauten doorkruisten in alle rigtingen het perk, ten einde een getrouw verslag te doen van alles wat invloed op de overwinning kon hebben. Men voerde er optogten en zinnebeeldige

evolutiën uit, men *joesteerde* er (man tegen man vechten) en men vocht er met hoopen. Ieder ridder ontving, eer het gevecht begon, een lint, strik of een ander geschenk van zijne dame, hetwelk in de hitte van den strijd dikwijls verscheurd, doch telkens vernieuwd werd. Geen hunner zou de kampplaats verlaten hebben, zonder nog eene laatste lans ter eere zijner dame te breken. Na afloop van het tournooi werden de prijzen met de meeste onpartijdigheid verdeeld, en niet zelden gebeurde het dat de dames tot scheidsregters gekozen werden. Wanneer zij eenen ridder den prijs waardig keurden en hij bekwam hem niet, dan stelden zij hem daarvoor schadeloos door geschenken, welke zeker niet minder vleijend en vereerend waren.

Het is ligt te begrijpen, dat de ridders zulk eene schoone gelegenheid, om op eene schitterende wijze voldoening te erlangen van hen, door wie zij beleedigd waren, niet ongebruikt lieten voorbijgaan.

Zelden greep er een tournooi plaats, zonder dat er niet tevens een hoogst ernstige strijd gestreden werd. In 1240 kwamen er te Nuys, bij Keulen, op één tournooi zestig ridders te sneuvelen. Deze spelen bevorderden de tweegevechten dan ook zoodanig, dat sommigen enkel dáárin den oorsprong dezer gewoonte meenen te moeten zoeken. Zeker is het, dat zij de gewigtigste oorzaak zijn, waardoor het gebruik der kampgevechten in eene eigenmagtige regtspleging overging. Aanvankelijk geschieden deze kampgevechten niet dan in tegenwoordigheid der wethouderschap, doch de ridders, die het zich ten pligt rekenden om alle verdrukking en alle onregtvaardigheid te straffen, waren steeds met hunne uitdagingen gereed en streden, wanneer en waar het hun te pas kwam. Evenwel de billijkheid vordert dat men toestemt, dat wij waarschijnlijk aan de ridderschap de menschelijkheid te danken hebben, welke tegenwoordig te midden van de verschrikkelikheden des oorlogs heerscht, benevens de loijale beschaafdheid, waarin de heldhaftigheid zich in onze dagen hult. De edele gevoelens dezer instelling deden hunnen invloed nog lang op het menschedom gevoelen, toen zij-zelve reeds had opgehouden te bestaan.

De ridderschap was evenwel nog in haren vollen bloei, toen men reeds pogingen aanwendde, om het kampgevecht af te schaffen en eene volmaaktere regtsbedeeling in te voeren. De geestelijkheid, wier zaak het was door overreding en zedelijke overmagt te heerschen, deed daartoe van lieverlede weder haar uiterste best; de regters, die het verdroot bestendig in dergelijke bloedige tooneelen betrokken te zijn, spaarden geene moeite om dit gebruik verachtelijk te maken, en verscheidene vorsten, doordrongen van het ongerijmde daarvan, vaardigden er bevelen tegen uit. Een der oudste keuren tegen het kampgevecht, is die van *Hendrik I*, koning van Engeland. *Lode-*

wyk VII van Frankrijk, volgde zijn voorbeeld, en de *Heilige Lodewyk* poogde door zijne *établissements* eene betere uitoefening van het regt daar te stellen; doch hetgeen de eene vorst gebied en wist te doen nakomen, moest dikwijls weder door zijnen opvolger herroepen worden, ten gevalle der magtige en oorlogzuchtige edelen. De vorderingen die de beschaving maakte, vooral het terugvinden der wetten van *Justinianus*, waren de voornaamste oorzaken van het in onbruik raken dezer gewoonte. In het 1157 werd toevallig te Amalfi een afschrift der *Pandecten* gevonden; dit volmaakte zamenstel van regtsgeleerdheid verspreidde zich met verbazende snelheid door geheel Europa en wordt nog ten huidigen dage beoefend. Hetzelve gaf in de meeste staten aanleiding tot eene regtspleging, welke naar den geest in overeenstemming is met de zeden en gebruiken der eeuw. Het oprigten der vrije steden had gewis mede geen' geringen invloed op deze verandering, want binnen hare muren werd door de magistraat het regt onmiddellijk geregeld en deszelfs vasten voortgang bepaald.

In Holland schijnt men al vroeg meer heldere begrippen ten opzichte der regtsbedeeling gehad te hebben, want op het laatst der 13^e en in het begin der 14^e eeuwen, vertrouwde men reeds zeer weinig op den zekeren uitslag der kampgevechten, hetwelk daaruit blijkt, dat de aangeboden kamp van *Ruwaard Mond*, waarvan wij hierboven melding maakten, werd afgeslagen, daar die van Delft deden opmerken, dat men de voorregten der steden niet aan den onzekeren uitslag van een gevecht moest wagen.

Het kampgevecht werd dus overal afgeschaft, of men liet ten minste geen pogingen onaangewend, om tot dit doel te geraken. De menschen echter, die sedert onheugelijke tijden gewoon waren, om op zulk eene zonderlinge wijze in de geregtshoven vonnis te zien vellen, hadden, bijgestaan door den strijdlustigen geest hunner eeuw en de gewoonten der ridderschap, niet gedraald het tweegevecht ook op hunne bijzondere zaken toe te passen. Een belangrijk voorbeeld, hetwelk de oogen van geheel Europa tot zich trok, en ook niet naliet dit gebruik zeer te bevorderen, werd gegeven door *Karel V* en *François I* in 1528. Toen de eerste zich namelijk op eene hoonende wijze had uitgelaten tegen de wapenherauten, die hem van wege *François* den oorlog verklaarden, en hij hunnen meester eenen verachtelijken schender der openbare trouw had genoemd, liet de Fransche koning hem door dezelfde herauten voor een logenaar uitmaken en tot een tweegevecht uitdagen, hetwelk echter, na verscheidene boodschappen over en weer, die vol van de onbeschoftste beleedigingen waren, geen plaats had. Acht jaren later had er tusschen hen eene dergelijke uitdaging plaats, welke eveneens zonder gevolg bleef. De vechtwoede nam dan ook zoodanig toe, dat zelfs in alge-

meene oorlogen, bijzondere personen van weerskanten elkander, met toestemming hunner veldheeren bevochten. Dergelijke gevechten werden door de Franschen *armes à outrance* geheeten, en geschiedden meestal zes tegen zes, somwijlen ook met meer of minder strijders, doch ook zelden een tegen een. Ook in de geschiedenis van ons vaderland zijn deze gevechten niet onbekend. Jonkheer *Lodewyk van der Kethulle*, streed in het beleg van Deventer, 1591, tegen een Albaneesch ruiter en behaalde de overwinning. In het jaar 1600, gedurende het beleg van 's Hertogenbosch, had er een dergelijke strijd plaats tusschen *Breauté*, met twee-en-twintig der zijnen, en *Gerrit Abrahams*, bijgenaamd *Lekkerbeetje*, tot de bezetting der stad behoorende, met evenveel manschappen, bij welk gevecht *Breauté* het onderspit moest delven.

Zoodoende deed eene instelling, die aanvankelijk als een beroep op Gods regtvaardigheid beschouwd was, welhaast het beste bloed der Christenheid stroomen, en er waren tijden, waarin zelfs de oorlog minder vernielend was dan deze twisten van eer. Vooral had dit plaats in Frankrijk; het laatste aldaar van hoogerhand goedgekeurde tweegevecht, was het reeds aangehaalde van *Jarnac* en *La Chataigneraie*, hetwelk in tegenwoordigheid van koning *Hendrik II* geschiedde. *La Chataigneraie* werd doodelijk gekwetst, en uit verdriet dat hij in het bijzijn van zijnen vorst overwonnen was, wilde hij geen hulp aannemen en overleed. De koning, door het ongelukkig lot van zijnen gunsteling getroffen, besloot van toen af, geen duel meer toe te staan. Het eerste edict echter dat hetzelve stellig verbood, was dat van *Karel IX* in 1569; doch het scheen dat men slechts op een verbod gewacht had, om in woede te verdubbelen. Dertig jaren later werden de tweegevechten verklaard te zijn muiterij en misdaad van gekwetste majesteit. Niets evenwel baatte, men vocht meer dan ooit. In 1609 wilde *Hendrik IV* genoemde wet door eene ordonnantie kracht geven, doch deze vorst was te toegevend voor de uitspattingen der jeugd, om zulks ernstig te meenen. De regentes *Maria de Medicis*, bewogen door de voorstellingen van haren biechtvader, gaf bevelschriften in 1611 en 1613; de koning, haar zoon, hernieuwde dezelve in 1617 en 1624, doch niemand sloeg er acht op. Het duel geraakte in de mode, men streed om de schaduw van een niets, niet eens gaf men zich de moeite om eene afgezonderde plek op te zoeken, op wandelingen, pleinen en bruggen, overal viel men elkander aan. In de eerste dagen van Maart des jaars 1626, werd de koets des kardinaals *de Richelieu*, op de brug van *Notre-dame* opgehouden door een hoop volks. Weldra vernam hij, dat dit niets anders was dan eene nieuwsgierige menigte, welke twee vechtende edellieden omringde. Zich naar *Lodewyk XIII* begeeven hebbende, stelde hij dien vorst onmiddellijk de bepa-

lingen voor, welke ten grondslag strekten van het bekende edikt van dat jaar. Bij hetzelfde werden de straffen meer geregeld naar den aard der gevolgen; de kardinaal hoopte door lichtere straffen de regters minder huiverig te maken voor de toepassing daarvan, en alzoo meer zeker te zijn van de uitroeiing dezer noodlottige gewoonte. De doodstraf bleef evenwel nog altijd bedreigd tegen hem, die zijne partij van het leven beroofde. De gestrengte uitvoering dezer wet veroorzaakte geen geringe schrik onder de voorstanders en uitvoerders van het duel. Onder de betreuenswaardige tooneelen, welke het gevolg van dezelve waren, behoort vooral de doodstraf, voltrokken aan den baron *de Boulleville* en den graaf *Deschappelles*, den 22 Junij 1627, ter oorzaak van een gevecht, waarin de marquis *Russi d'Amboise* omgekomen was. De koning bleef doof voor alle smekingingen om genade; de aanzienlijksten des lands stelden zich voor de schuldigen in de bres, doch het vonnis was onherroepelijk. Dit bewerkte eenigen stilstand in de vechtwoede, doch van lieverlede bekwam men van den schrik, en dat het duel niet uit de mode geraakte, blijkt daaraan, dat *La Bruyere* het in zijnen tijd nog als zoodanig kende. *Lodewyk XIV* zag zich weder genoodzaakt hetzelfde te verbieden; de beste zijner wetten tegen het tweegevecht, is die van 1679. Ingevolge deze, bekwamen de maarschalken van Frankrijk de bevoegdheid van regt te spreken, in zaken het punt van eer betreffende; doch, hoewel zeldzamer, de duels hielden zich nog altijd staande. *Lodewyk XV* hernieuwde de genoemde wet in 1725 en hield haar gedurende zijne geheele regering in stand, zonder evenwel, zoomin als zijne voorgangers, dit rampzalige kwaad geheel te kunnen uitroeijen. Onder de woelige regering van *Lodewyk XVI* hielden ernstigere zaken de gemoederen bezig, zoodat het duel eenige jaren later sterker dan ooit herleefde.

Ofschoon wij daarom niet veronderstellen, dat het gebruik der tweegevechten, nadat zij in gevechtszaken hadden opgehouden te bestaan, zich, evenals de vele andere modes uit Frankrijk, over geheel Europa verspreidden, zoo is het niettemin zeker dat geen land van ons werelddeel daarvan verschoond bleef. Bij ieder volk namen zij echter een geheel eigen karakter aan, naarmate de geaardheid van hetzelfde. De jaloersche minnenijd der Spanjaarden b. v. deed het duel aldaar in menigvuldige, dikwerf gemeene nachtelijke vechtpartijen ontaarden. *Le Sage*, die de zeden van dat land in zijnen *Gilblas* en *Le Diable boiteux* beschrijft, geeft daarvan onderscheidene voorbeelden. Wel waren de tweegevechten in Spanje verboden, doch hij, die het ongeluk had van zijne tegenpartij het leven te benemen, begaf zich slechts buiten 's lands, en het kostte zijne familie soms zeer weinig moeite, om de zaak weder in orde te brengen.

In Italie had de listige wraakzucht van den landaard ten gevolge, dat het tweegevecht er niet zelden in moord verkeerde. Paus *Sixtus V*, die in 1585 den kardinaalshoed met de driedubbele kroon verwisselde, was verontwaardigd over de tallooze ongeregelheden, welke ter oorzaak van dien in zijne staten plaats grepen. Gestrengte bevelschriften vaardigde hij daartegen uit, en deed dezelve met alle mogelijke klem naleven, doch niet alle zijne opvolgers wisten, evenals hij, hunnen wil te doen gelden. Het is genoegzaam bekend, welke bloedige tooneelen nog vele jaren later dien bodem onteerden, die eenmaal de schouwplaats van zulke grootsche bedrijven was. Geheel Italie bevleete zich met moord en doodslag, en men kwam eindelijk zoover, dat alle tweegevecht overbodig werd, daar geuurde dolken steeds gereed waren om eene gehaatte tegenpartij van het leven te berooven. Alle groote steden, voornamelijk Venetie, waren rijk in zoogenaamde bravo's. De oorlogen in later dagen, door de Fransche republiek in dat land gevoerd, benevens de gedeeltelijke overheersching van hetzelfde, hebben er veel aan toegebracht om deze ellendelingen uit te roeijen.

Ook in verschillende Duitsche Staten heeft het duel gewoeld, doch daar geschiedde het over 't algemeen minder uit grillige modezucht of ligtzinnigheid, dan wel als een ernstig gevolg van wezenlijke of vermeende beledigingen. In Pruisen zijn door *Frederik Wilhelm* edicten tegen hetzelfde gegeven en zijn groote opvolger, *Frederik II*, veroordeelde hen niet minder, hoewel hij, gelijk uit ons motto blijkt, en later nog breder zal worden aangetoond, diep gevoelde, hoe moeilijk het in sommige gevallen is om een tweegevecht te ontgaan.

Rusland, dat ver verwijderde en onmetelijke rijk, heeft zich almede moeten onderwerpen aan een gebruik dat geheel Europa beheerschte. Dat echter het tweegevecht in dit land een uitvloeisel was der ruwe zeden, gelijk men oppervlakkig zoude denken, komt ons minder waarschijnlijk voor. De Russen zullen wel, evenals alle beschaafde volken, hunne bloedige twisten gehad hebben, doch er is veel voor, om te gelooven, dat het eigenlijke duel juist een gevolg der toenemende beschaving was. Door de pogingen toch om tot dit doel te geraken, werden door de Czars verscheidene personen uit andere natiën derwaarts gelokt. Dezen bragten er natuurlijkerwijze de zeden en gewoonten van het volk waartoe zij behoorden. Velen togen er uit eigen beweging heen, en gewis zijn er onder dezen geweest, welke de reis naar Rusland als een gevolg hunner twistzieke en vechtlievende neigingen ondernamen. Wel dra moest men ook aldaar door verbodschriften het misbruik beletten. *Catharina II* gaf voor haar leger en volk een der beste wetten, die welligt ooit tegen het duel zijn afgekondigd. Deze wet, welke het kwaad tegengaat en tevens aan al de vereischten van het punt van eer voldoet, is van den vol-

genden inhoud: Ieder die tegenwoordig was bij eenigen twist tusschen militairen, moest daarvan kennis geven aan den gouverneur der stad of aan den kolonel van het regiment. Onmiddellijk werd er alsdan een raad verzameld, de twistenden kwamen voor, en men hoorde de getuigen. Bij geringe zaken werd er gelast dat men zich moest verzoenen; men gaf zijn woord van eer dat het daarbij zoude blijven en alles was vergeten. Bij ernstige beleedigingen evenwel, of wanneer men tot dadelikheden was overgegaan, werd het tweegevecht bevolen. De troepen van het garnizoen verzamelden zich en vormden een carré. De strijders werden binnen hetzelfde gebragt en een heraut gaf hun te kennen, dat zij thans vechten mogten, doch dat een hunner op de plaats moest blijven. Was een der kampioenen gekwetst, zonder dat de dood er op volgde, zoo werd het gevecht onmiddellijk na zijn herstel hervat, tot dat een der partijen den geest gaf. — Deze wet stremde de vechtwoede niet weinig, daar men zich soms wel eens heldhaftig voorkomen wil geven wanneer de kans bestaat om met eene kleine schram vrij te komen, maar de zekerheid van te dooden of gedood te worden, is minder aangenaam. Lichtvaardige beleedigingen werden alzoo tegengegaan, doch wee hem die het ongeluk had van te mishagen aan eenen eerloozen doch geoefenden voorvechter.

De Zweedsche wetten (1) getuigen dat ook daar het tweegevecht reeds vroeg in zwang was, want deze wetten, verzameld in 1441, bevestigd in 1581 en later vermeerderd, hielden in, dat het duel tusschen edellieden, gestraft zou worden met den dood van hem die overleefde; indien er niemand gedood was, werden de partijen veroordeeld tot twee jaren gevangenis te water en te brood, benevens 1000 kroonen boete, of één jaar gevangenis en 2000 kroonen boete.

In Engeland vindt men, gelijk wij gezien hebben, nog laat sporen van geregtelijke gevechten, en de koning had in dat land nog lang eenen kampvechter, wiens taak het was, om met de wapens in de hand, de regten van zijnen meester op de kroon staande te houden tegen ieder die zulk begeerde. Het duel werd er in den ruimsten zin uitgeoefend, want hij die het dan ook met den degen deed, was evenwel steeds vaardig, om zijne tegenpartij met de vuist een paar ribben te breken, den neus te verpletteren of een oog uit te slaan. Het *boksen* werd langzamerhand naar vaste regels kunstmatig onderwezen, en is daár immers nog tegenwoordig eene echt nationale vechtwijze, waarbij *John Bull*, dikwijls met het grootste genoegen der wereld, de buitensporigste weddenschappen aangaat.

Dat de vechtziekte ook in ons vaderland hare lijdens heeft

gehad, blijkt uit het voorgevallene onder de muren van Deventer en op de Vuchtsche heide, waarvan wij hierboven reeds melding maakten. Het schijnt echter in meer dan een opzigt zeker, dat onze voorouders, in den langgerekten en bloedigen strijd tegen Spanje, alles hadden verspild wat zij aan krijgsvuchtige neigingen in zich gevoelden. Althans onze geschiedenis levert een aantal ongelukkige bewijzen, dat deze aanmerking volkomen van toepassing is, op alles wat slechts eenigermate met het voeren of doen voeren der wapenen te lande in verband staat. Hierdoor verkreeg men echter dit gelukkige resultaat, dat in een land, waar men er zoo weinig aan hechte om steeds gereed te wezen tot het voeren van gunstige tweegevechten met legers, ook de tweegevechten tusschen bijzondere personen zeldzamer dan ergens plaats grepen. Ter zee scheen, wel is waar, na het tijdvak van den tachtigjarigen oorlog, de heldenzon der Bataven glansrijker dan ooit, doch de strenge krijgsvucht aan boord der schepen en de erkende godsvrucht der meeste vlootvoogden, maakten onder het bootsvolk alle vechterijen zoo goed als onmogelijk.

Niettemin hadden het schadelijk voorbeeld der kampgevechten en andere overblijfsels uit de middeleeuwen, ook in ons vaderland hun barbaarsch spoor achtergelaten, hoe vroeg het dan ook reeds op beschaving mogt bogen. Immers is het ook nog zoo lang niet geleden, dat er in verscheidene dorpen lieden bestonden, die in de gelagkamer van deze of gene herberg, steeds op zichtbare plaatsen een mes hadden leggen, tot uitdaging van elk die het met hen wilde opnemen. Hij die daartoe lust gevoelde, behoefde hetzelfde maar even aan te roeren, en wee den onvoorzigtigen die dit ook slechts bij toeval deed, want niets kon hem vaak van den gevaarlijken strijd meer redden. Gelukkig echter schijnt in onze dagen dit onwaardige gebruik niet meer te bestaan.

Onze inlijving met Frankrijk deed de neiging tot het tweegevecht zeker niet verminderen. Het Fransch keizerlijk leger toch, had aan hetzelfde de handen ruim gegeven, en het duel was er als het ware geheel te huis. In alle rangen vond men lieden, die steeds vaardig waren om van leër te trekken, of een paar kogels te wisselen met den eersten liefhebber den beste. De eernaam van *bourreau des cranes*, was het doel van veler wenschen. Vooral zij, die eenige oefening in het voeren der wapenen bezaten, en gelukkig genoeg waren geweest om het tot *prévôt* of *meester* te brengen, telden een duel zooveel als niets. *Blaze* zegt dat hij verscheidene officieren gekend heeft, die zoodanig van de *duëllomanie* aangetast waren, dat zij zich verplicht achtten, hetzij als hoofd-acteur, hetzij als getuige, ten minste eens in de maand, eene *affaire d'honneur* te hebben; zelfs enkele generaals noemden het tijdverdrijf, hunnen man naar de andere wereld te zenden; de spijsverteering werkte

(1) Zie boven blad. 207.

daarom bij hen niet slechter, en zij sliepen er des te beter op. Het ging hen even als ons, voegt hij er bij, wanneer wij eenige patrijzen of snippen doodschieten. Niet zelden echter vonden deze mannen hunnen meester, in personen die zich nimmer op de verhevene regels der vechtkunst hadden toegelegd.

(Het vervolg en slot lierna.)

GEDACHTEN

OVER EENE OORDEELVELLING EN OVER DE WENSCHEN VAN DEN TIJDGENOOT.

In eene beoordeeling der onlangs in het licht verschenen brochure: *Denkbeelden van een oud soldaat, enz.*, geeft de *Tydgenoot* in zijn n°. 17 zijn leedwezen te kennen, over de zinspelingen die hij bij sommige militairen — en ook bij den schrijver der brochure — heeft opgemerkt, op zekere vroegere partijschap, die altijd op bezuinigingen bij de armee aandrong. De oprakeling van vroegere partijschap acht hij — en te regt — betreurenswaardig, dewijl men toch, in den tegenwoordigen tijd, niet kan, noch mag vooronderstellen, dat het aandringen op bezuiniging bij onze krijgstoerusting, kan beschouwd worden voort te spruiten uit vijandschap tegen het huis van *Oranje* of tegen de eenhoofdige regering. Intusschen gelooven wij, dat de *Tydgenoot* dwaalt in zijne gevolgtrekkingen, door aan te nemen, dat het bestrijden der meening van hen, die tegen de begrooting der uitgaven voor ons defensie-wezen zijn, en het verwijzen naar de partij, die in vroeger dagen denzelfden afkeer voor de landmagt deed kennen, gegrond zou zijn op het gevoelen, dat eenerelei oorzaken tot die antipathie heeft aanleiding gegeven. Dit toch zou zeer weinig kennis verraden van de tegenwoordige denkwijze der natie omtrent het vorsteljk huis, dat geroepen is om voor hare dierbaarste belangen te waken. Doch wanneer de beweegredenen verschillen, waaruit het aanhoudend geroep om bezuiniging op de armee voortvloeit, zoo staat de overtuiging bij de denkende vaderlandsche militairen daarom niet minder vast, dat de invloed van dezen pennenstrijd tegen het defensie-wezen van den Staat, even betreurenswaardig werkt als voorheen, en dat zóólang het Nederlandsche volk waarde stelt in eenen zelfstandigen en onafhankelijken werkkring, te midden der overige staten van ons werelddeel, deszelfs toekomst nog in eene grootere mate bedreigd wordt met noodlottigheden, die in vroegeren tijd het gevolg waren van het droevig verzuim der defensie-belangen.

Volgaarne — en de *Tydgenoot*, evenals alle andere bladen, die zich in dezen strijd gewikkeld hebben, hebben er ons menigvuldige blijken van gegeven — willen wij aannemen, dat

weinige of oppervlakkige kennis van alles wat tot den oorlog betrekking heeft, de oorzaak is van dezen voortvarenden geest van oppositie tegen de vorderingen van het bestuur van oorlog. Evenzoo, dat verkeerde begrippen omtrent de wezenlijke behoeften en voorzieningen, ter waarborging der onafhankelijkheid en eener wijze bedachte onzijdigheid, voor het geval van oorlog, alleen eenigen schijn geven van analogie met den strijd, welke vroeger hoofdzakelijk uit partijschap gevoerd werd. Intusschen wordt daardoor — wij herhalen het — in geen deele de heillooze werking onschadelijk gemaakt, en het is deze werking waartegen de *Oude soldaat* te regt, met alle anderen opkomt, die, boven elk ander belang, de noodzakelijkheid stellen, om de zelfstandigheid der natie op eene voldoende en vertrouwen inboezemende wijze te verzekeren.

Wij willen niet gehouden zijn, alsof wij hier regtstreeks of zijdelings in eene beoordeeling treden van het hierboven genoemde werkje, 't welk de *Tydgenoot* aanleiding heeft gegeven, nogmaals weder uit te weiden tegen de inzichten van de regering omtrent onzen oorlogstaat. Later zullen wij wellicht eene betere gelegenheid vinden, om op dit belangrijke onderwerp terug te komen; willen ons nu slechts tot de hier gemaakte aanmerking beperken, die meer regtstreeks betrekking heeft op de meening van de *Tydgenoot*.

In het slot der beoordeeling zegt de *Tydgenoot*: «Wij mogen van deze brochure niet afstappen, zonder het leedwezen te betuigen, hetwelk de lezing van deze brochure bij ons heeft verwekt; namelijk, wij meenen er uit te zien, dat, bij de tegenwoordige onbestemdheid van hetgeen men verdedigen wil, bijna alles tegen eenen sterken aanval des vijands onverdedigbaar is. Ook bij oorlog schijnt stelselloosheid te heerschen.»

Het verwijt van stelselloosheid, zoo vrijgevig en bij herhaling het bestuur van oorlog toegeworpen, is gemakkelijker uitgesproken dan bewezen. Wij hebben voor 't minst niet gezien, dat de *Tydgenoot*, op grond van de bedoelde *Denkbeelden*, zich zoo zeer konde geregtigd achten, om alle geloof en elk vertrouwen op de maatregelen die voor de defensie getroffen worden, te onderdrukken. Dat de regering niet dezelfde inzichten omtrent de defensie van onzen bodem heeft, als de *Oude soldaat*, zou men kunnen afleiden uit de voorzieningen en werkzaamheden die plaats hebben in vestingen, welke de *Oude soldaat* van geen waarde voor de defensie acht, en uit andere gegevens, te veel om hier op te noemen. Is dit nu een bewijs voor stelselloosheid? wij gelooven het niet. Of echter het stelsel van defensie, dat door het bestuur van oorlog ontworpen is, en waarnaar al de voorzieningen onzer actieve en passieve weermiddelen thans schijnen berekend te worden, goed, het verkieslijkste, of het

zonder gebreken en leemten is, dit is eene andere vraag, die niet grondig kan beantwoord worden, zonder eene volledige kennis van dat plan. Deze kennis kan niet geacht worden zoo algemeen verspreid te zijn, en dat zij bij *den Tydgenoot* niet aanwezig is, houden wij voor genoeg bewezen, uit alles wat hij tot nu toe over het defensie-wezen gezegd heeft. Wat hij in de bedoelde beoordeeling wenschelijk zou achten voor de lands-verdediging, maakt — zoo wij ons niet bedriegen — juist een hoofdpunt uit van de ontwerpen, die door de regering schijnen aangenomen te zijn: Eene concentrische verdediging van het zoogenoemde hart des lands, dáár waar de eigenlijke levensbeginselen onzer zelfstandigheid huisvesten; dit is het hoofdbeginsel, dat evenzeer in overeenstemming staat met de bodemgesteldheid des lands, met de behoefte aan eenen krachtigen waarborg voor ons onafhankelijk volksbestaan, als met den bijzonderen toestand waarin het vaderland is gebracht geworden door de gebeurtenissen van 1850—1845. De regering zal daaromtrent geen andere begrippen koesteren, omdat zij strijden zouden tegen de thans voor goed erkende beginselen van den verdedigings-oorlog.

Hoewel voorzeker anders gemeend, pleit *de Tydgenoot* daarmede voor het stelsel, dat door het bestuur van oorlog voorzeker wordt gevolgd, als hij zijn verwijt van stelselloosheid vooraf doet gaan door den wensch, dat de eigenlijke defensie van het land mogt beperkt worden tot een gedeelte, en niet, door den wil om alles te behouden, zich bloot te stellen aan alles te verliezen. Te regt zegt hij: « In dezen stand van zaken, waarin « zelfs anderzins nuttige uitgaven bespaard moeten worden, « bepale men zich tot het hoogstnoodige, en men ga daarbij « met een vast stelsel te werk, ten einde niet alles gebrekkig « zij. Zijn onze finantiële krachten ontoereikende, om alle onze « verdedigingsmiddelen in goeden staat van verdediging te stellen, men bepale zich tot eenige weinige, opdat die volledig « in staat van tegenweer moeten zijn. Is het oostelijke frontier niet dan met een krachtig leger en zonder herstelling « van vele werken verdedigbaar, men organiseere eene verdediging van eene kleinere uitgestrektheid. Men bepale zich « des noods tot de linie van Utrecht, die *Maurits* tegen de « geheele wereld zoude willen verdedigen.»

« Wij weten wel, dat bij dit verdedigingsstelsel de meeste « onzer provinciën onverdedigd blijven; doch de vraag is niet, « of het niet wenschelijk zoude zijn, dat ons geheele grondgebied verdedigd kon worden; maar alleen wat wenschelijker « is, gebrekkige verdedigingsmiddelen overal, dan eene sterke « positie, die met vrucht kan verdedigd worden, in tijd van « onvoorzien gevaar.»

Juister kan men zich wel niet uitdrukken, wanneer men in korte trekken het hoofdbeginsel van een voor ons gewensch

verdedigingsstelsel wilde aanduiden. Het wordt nog vollediger, wanneer men daarbij let op hetgeen *de Tydgenoot* een weinig verder zegt: « Vijandelijke overwinning wordt door ons niet « gering geschat, doch de inwoners van de grensprovinciën « zullen inderdaad bij eenen vijandelijken inval minder te lijden hebben, wanneer de vijand tot de linie van Utrecht « dringt en de staat later de oorlogschade kan betalen, dan « wanneer de oorlog op de grenzen wordt gevoerd, en het vaderland niet in staat is eenige schade te vergoeden, gesteld dat « de staat, bij zoo zware lasten als tegenwoordig, zich staande « konde houden, en niet ineenviel op het naderen der vijandelijke legermagt, gelijk in 1795 geschiedde.»

Wanneer men nu deze zinsneden in het verband waarin zij bij *den Tydgenoot* voorkomen, leest, dan zou men al ligtelijk tot het denkbeeld komen, dat het hier gedeeltelijk geldt eene verdediging der inzigten van het bestuur van oorlog. De uitdrukking: « Men bepale zich des noods tot de linie van « Utrecht, enz.» doet echter al dadelijk kennen, dat deze en de volgende zinsneden bij toeval, en zonder overtuiging, gesteld zijn, en dat zij welligt alleen hebben moeten dienen om geleidelijk tot het verwijt van stelselloosheid te geraken. De uitdrukking « des noods, » verraadt meer bijzonder de onkunde omtrent den aard onzer lands-defensie; want niet de linie van Utrecht slechts, maar nog meer achterwaarts, namelijk de oude Hollandsche linie, die het land in 1672 van eenen zekeren ondergang redde, kan, in verband met de eerste, de krachtigste waarborg worden voor ons onafhankelijk bestaan, en het is voorzeker op deze beide linien, dat de aandacht van de regering gevestigd is, als er zaken overwogen worden, die tot de lands-defensie betrekking hebben.

Wij mogen alzoo met eenigen grond vooronderstellen, dat het gene vrome wenschen waren, welke *de Tydgenoot* uitte toen hij, als bij toeval, het hoofdbeginsel van een stelsel deed kennen, dat Nederland, wanneer het slechts wil, de kracht kan geven om zich langdurig tegen tiendubbele magt staande te houden. Het ware te wenschen geweest, dat *de Tydgenoot* door krijgskundige overtuiging ware geleid tot deze uiting, daar hij dan ook meer bepaald de dwalingen van den *Oud-soldaat* zou hebben kunnen aanwijzen. Zeker is het toch, dat het defensie-stelsel der regering veel meer verwijderd is van het zoogenaamde cordon-stelsel, dan dat 't welk de *Oud-soldaat* in zijn' anders belangrijken arbeid ontwikkeld heeft. Ware *de Tydgenoot* door kennis voorgelicht geweest, dan zou hij, wel verre van de Regering te bemoeijelijken, zich welligt genoopt hebben gevoeld, haar aan te raden, toch niets te verzuiemen, wat zoude kunnen leiden, om de Hollandsche linien een krachtig aanzien te geven, en het voor het behoud van het offensieve vermogen, belangrijkste gedeelte van Noord-Brabant,

alsmede de koppen onzer hoofdrijders, en van een deel der Betuwe, spoedig in staat te stellen, om in een naauw verband te komen, met den genoemden bijna onwinbaren centralen weerstand. Zeker toch is het, dat er geen regtgezend Nederlander zou gevonden worden, die, met het verdedigingsvermogen van zijn land naauwkeurig bekend zijnde, zou durven beweerden, dat men den Staat de middelen moet ontzeggen, waarmede die weerstand, zoowel de passieve, als de daarvoor noodige actieve, op eene voldoende wijze kan voorbereid worden. Welligt zou hij, te midden van dat betoog, hier en daar nog eenen nuttigen wenk hebben kunnen geven aan de Regering en aan het volk, voor welks belang hij zegt te ijveren, en dat slechts overtuigd behoeft te worden, dat de grond, waarop het woont, en de middelen die het bezit, bij eene doelmatige en onbekrompen aanwending, voldoende zijn, om eenen magtigen vijand het hoofd te bieden — mits men zich eenige opofferingen getrooste. Uit eene dusdanige zaakkundige overtuiging zouden nog belangrijker inzichten zijn voortgevloeid, namelijk die van de grove dwaling, waarin hij, met al degenen die zijne begrippen aankleven, vervallen zijn, door aan te nemen, dat de schutterijen voldoende zouden wezen voor eene dusdanige concentrische verdediging: eene verdediging, die door de mogelijkheid om in gunstige tijdstippen offensieve bewegingen uit te voeren, eene onmetelijk groote kracht verkrijgt, maar daarom juist een goed tactisch geoefend, zeer beweegbaar, maar vooral uiterst gedisciplineerd leger vordert. Langs dezen weg zou het hem gemakkelijker zijn gevallen, den *Oud-soldaat* opmerkzaam te maken op leemten, waarin deze vervalt, door het aankleven van eenige verouderde begrippen, en bij het uiteenzetten zijner denkbeelden over de leger-organisatie, in verband met onze grondgesteldheid. Misschien zou de *Tydgenoot* dan nog iets af te wijzen gehad hebben op het eindcijfer der bezuiniging van den *Oud-soldaat*, hoewel door dezen, zoo het schijnt, met overtuiging en liefde voor de waarheid voorgesteld.

Hadden wij vroeger niet reeds sprekende bewijzen voor oogen gehad, dat de *Tydgenoot* niet geroepen is, een oordeel te vellen in krijgsaangelegenheden, dan zou de loop van de beoordeeling der meergenoemde brochure het ons gezegd hebben, maar het was juist die beoordeeling, en vooral het laatste gedeelte, die ons deed uitroepen: Hoe jammer, dat alleen toeval, en niet krijgskundige overtuiging, hem wenschen deed uiten, die voorzeker vervuld zouden worden, zonder de tegenkantingen van de zijde der periodieke pers, en zonder de verkeerde begrippen die zij hebben doen ontstaan, bij vele leden onzer Staten-Generaal. Op die wijze zal het der regering niet mogelijk wezen, zich aan eenig stelsel van defensie vast te houden; dewijl zij, van alle zijden gedrongen, en door

een alles overwegend *velo* bedreigd, als van zelf tot stelselloosheid zou kunnen worden genoodzaakt.

Wij willen gelooven, dat alleen gebrek aan krijgskundige kennis, overgeërfde gewoonten en volksgebreken, de voornaamste oorzaken zijn van den hevigen strijd tegen het voortdurend bestaan onzer krijgsinrigtingen; dat geen andere partijchap hier eene rol speelt; doch wij herhalen het, de werking die voortgebracht wordt, verschilt niet van den invloed welke ons land vroeger zoo noodlottig was. En wat betreft de aanhaling van het jaar 1795, het zij ons vergund den *Tydgenoot* opmerkzaam te maken, dat het juist die noodlottige invloed was, die alle vertrouwen op onze krachten ondermijnd had, waartoe eene onvoldoende verdediging van 1787 hoofdzakelijk door *schutter- en vrijwillige korpsen* gevoerd, ook wel het hare bijgebracht had, om onze natuurlijke en kunstmatige hoofd-defensielijn, de sterkste welligt die in geheel Europa te vinden is, voor onvoldoende te houden, tegen eenen goed gedisciplineerden, goed aangevoerden en overmagtigen vijand. Toen men nu eenmaal den afloop dier zwakke verdediging gezien had, waarbij het toch niet aan patriottische geestdrift, waar wel aan oefening, kennis en krijgstuicht had ontbroken, sprak het wel van zelf, dat men geen vertrouwen meer stelde in de hulpmiddelen die de natuur en kunst had aangeboden ter hardnekkige verdediging. Andere oorzaken, te bekend om aan te halen, werkten mede, om het land aan den *ingehaalden* vijand prijs te geven (1).

Dit wantrouwen verder voedsel te geven, en bij herhaling te betoogen, dat Nederland te zwak en te krachteloos is, om zich-zelfen te kunnen verdedigen, terwijl wij in het bezit zijn van eene barrière, die onneembaar kan gemaakt worden, zullen wij altijd voor heilloos en noodlottig houden, hoe en uit welke oorzaken en beweegredenen die strijd ook gevoerd worde tegen onze krijgstoerusting.

18. Mei 1845.

DENKBEELDEN

VAN EEN DUITSCH VOLKSVERTEGENWOORDIGER
OVER DE ROEPING VAN DE KRIJGSMAGT.

In de Keurbessische vergadering der Stenden, van den 7den en 8sten April l.l., waarin over het budget van oorlog beraadslaagd werd, heeft een der volks-afgevaardigden, *Bähr* genaamd, eene vrij opmerkelijke redevoering gehouden, waaruit wij de navolgende zinsneden overnemen:

(1) Het motto voor dit nummer doet trouwens reeds zien, dat de *Tydgenoot* geene zeer consequente aanhaling gedaan heeft. Als men zich over 1795 beklaagt, moet men 83 jaren terugzien en de kiem van de kwaal onderzoeken.

« Er bestaat eene geuite diepgewortelde meening, welke velen voor eene onverwepelijke waarheid houden; de meening namelijk, dat de kosten onzer krijgstoerustingten te hoog opgevoerd zijn. Hoe dikwerf nu ook het tegendeel dezer beweering is blootgelegd, ontwikkeld en bewezen, immer wordt op deze meening teruggekomen. Zij komt voorzeker niet voort uit innigen afkeer tegen den militairen stand; want onder de Hessen, die geboren soldaten en soldaten-vrienden zijn, kan dergelijk gevoelen niet huisvesten; evenmin zullen er bij ons menschen gevonden worden, welke tegen de militairen zijn, omdat elke revolutionnaire neiging daardoor kan worden verstikt. Maar daarentegen zijn er velen bij ons, die in allen ernst gelooven, dat er te veel geld wordt geofferd aan de krijgstoerustingten, en dat daarbij veel te bezuinigen zou zijn, 't welk nuttiger zou kunnen worden besteed aan andere zaken, zooals b. v. aan den aanleg van spoorwegen. Waarlijk, zij die de roeping van den militairen stand, van onze armee niet kennen, — zij die de zegeningen van den vrede genieten, zonder te bedenken, dat hij met de wapens in de hand moet behouden worden, — of zij die aan niets denken dan om geld te winnen, of aan industriële ondernemingen en spoorwegen, — of zij die uitsluitend het oog hebben op de staatskas, of op de belastingen, die zij betalen moeten, — deze toch zullen alles te hoog vinden, wat voor den oorlogsstand gevraagd wordt. Ook menig goedgezind man, die het redelijk met zijn land, met zijnen vorst, en met de militairen meent, zal daarom uit den grond zijns harten, eene vermindering van het oorlogscijfer wenschen. Het was dan ook uit deze oorzaken, telkens als de begroting voor de krijgssaken moest worden vastgesteld, dat er zulke bedroevende voorstellingen gedaan werden over den neteligen toestand onzer finantien, en er zulke donkere tafereelen werden opgehangen over den nood, waarin het land verkeerde. Uit dien hoofde werd alles uitgepluist tot onderzoek, of er hier en daar op dat onderwerp nog wat te bezuinigen viel; redenen waarom de beraadslagingen over het oorlogsbudget, tot de onaangenaamste handelingen der stenden behoorden. Bijzonder bezwaard en onaangenaam waren dan ook geweest dergelijke beraadslagingen in het jaar 1834 gehouden. Toen was het parool en de veldkreet geen andere, dan dat het cijfer voor oorlog te groot was, en dat het land dien last niet langer dragen kon. Veel werd er toen onderzocht en voorbereid, om dat doel te bereiken; men had bij de andere staten notitiën ingewonnen; zelfs had men projecten van leger-organisatiën ontworpen, en wijdvoerende plannen gemaakt, om de vermindering van het armee-korps door te dringen. Toenmaals, evenals nu, voerde men aan, dat het inkomen van het Tolverbond beneden het geraamde zou blijven; men sprak van

een deficit, en men schilderde den nood en de armoede des lands met de donkerste en hatelijkste kleuren. Dank zij echter de regering, dat zij destijds niet toegaf; dewijl het land die bezuiniging na 1840, diep zoude hebben betreurd (toen een besluit der bondsvergadering een sterker contingent, en eene reserve permanent onder de wapenen vorderde). Het legerkorps bleef onveranderd in deszelfs sterkte; zelfs werden daaraan nog grootere sommen besteed, en de welvaart van het land nam met elk jaar toe! Zoo werd dan, in den tijd van negen jaren, het bewijs geleverd, hoezeer zij dwaalden, die beweerden dat de militaire magt te kostbaar was voor de welvaart van het land.»

Na uitgeweid te hebben over de vorderingen der bondsvergadering, vervolgt hij:

« Wanneer men nu eenmaal een blik over de grenzen van ons speciaal vaderland wil slaan, dan moet men ook wijder, over de grenzen van Duitschland, naar den staatkundigen toestand van geheel Europa zien. Gedeelten van de Deutsche volkstammen: Hessen, Franken, Westfalingers, welke tegenwoordig Keurhessen zamenstellen, vormen een eerwaardig deel van de groote Deutsche natie, aan welke de grootsche taak is opgedragen den vrede in Europa te bewaren, en ware beschaving en degelijke vrijheid te bevorderen en te plegen, die echter vrij spoedig onderdrukt, geplunderd en beroofd zoude worden, indien zij niet voortdurend gewapend, bewaakt en beschermd werd. Denkt men welligt, dat onze westersche naburen ons in het bezit zouden laten van den Rijn, wanneer uit het binnenste van Duitschland geen troepen zouden kunnen gezonden worden naar die streken? Zij zouden het in bezit nemen, evenals zij zich meester maakten van de Marquisen-eilanden, of zich daarover het protectoraat aanmatigen, zooals zij met Otaheite hebben gehandeld. Geloofst men ook welligt, dat de Franschen en de Engelschen eene Deutsche tolvereeniging zouden toelaten, wanneer wij alleen kooplieden en fabriekanten, en geen soldaten hadden? Zij zouden evenmin toelaten dat de industrie zich bij ons ontwikkelde, als zij dat in Spanje en Portugal toestaan, die het thans zwaar moeten boeten, dat zij hunne krijgsmagt hebben verzuimd. Zij zouden ons de fabriekgoederen van Manchester en Lyon op dezelfde wijze toevoeren als de Engelschen thans China met hunne waren overstroomden. Dit vooral, mogen zij wel in overweging nemen, die de nijverheid ten koste van de krijgsmagt zouden willen verheffen: Geen handel kan bloeijen, geen fabriekwezen kan welig tieren, zonder eene sterke, goed georganiseerde krijgsmagt. Zoo is het reeds in de middeleeuwen geweest, zoo staan de zaken nog in den nieuwen tijd. Er wordt geen krijg meer gevoerd voor godsdienstige begrippen of staatkundige beginselen, al ware het ook, dat men zulke

voorwendfels op den voorgrond plaatste, — de oorlog wordt thans begonnen of geprovoceerd, om handel en fabrieken, nieuwe wegen en nieuwe middelen voor den afvoer der producten te verschaffen.»

«Mogten toch diegenen, welke de industrie ten koste van de krijgsmagt willen uitbreiden, een blik slaan op die staten, die het ernst is met de bescherming van hunnen handel en industrie. De Franschen hadden milliarden schuld, en vele millioenen deficits, en toch besteden zij veel meer dan een derde, en wanneer men de interessen dier schuld er afrekent, meer dan de helft der staatsinkomsten aan hunne krijgsmagt. Nog zorgzamer zijn de Britten in dit opzigt, en geen regiment, geen fregat is buiten dienst gesteld, in weerwil der groote ellende die in hunne fabrieksteden heerschte, dewijl zij te goed wisten, dat die ellende slechts tijdelijk was, doch de bescherming der hulpbronnen duurzaam moest wezen.»

Wij laten aan onze lezers over, de overeenkomst dezer beginselen na te gaan, met die, welke wij niet hebben opgehouden te belijden, wanneer er sprake was, om de defensiebelangen van het vaderland voor te staan, tegen de meening dat Nederland zich in de genade der groote mogendheden moest aanbevelen en zijne krijgsmagt grootendeels laten te niet loopen.

18. Mei 1845.

P. S.

In het voorgaande nummer van ons tijdschrift, is, door de tijdelijke afwezendheid van den hoofd-redacteur van zijn gewoon standpunt, een artikel opgenomen, dat bestemd was om ter revisie gezonden te worden aan den schrijver; wij bedoelen hier namelijk de *Aanmerkingen op de Provisionele School des Ruiters te Paard*. Deze aanmerkingen toch, waren blijkbaar de uitvloeisels van een verkeerd gezigtspunt, waaruit de

steller de bedoelde proeve beoordeelde, zoodat ook daardoor zijne aanmerkingen eene andere strekking verkregen, dan die waarin ze hoogstwaarschijnlijk aan zijnen geest zich hebben voorgedaan. Edele bedoelingen: bevordering der wetenschap zelve, lagen den grondslag — daarvan zijn wij innig overtuigd — tot die aanmerkingen, die nu onwillekeurig onkiesch en kwetsend werden voor diegenen, wier kennis en ondervinding door het departement van oorlog zijn gevorderd geworden, om de beide eerste proeven van het bedoelde reglement, naar de meest algemeen erkende behoeften, te wijzigen, te veranderen of te verbeteren.

De wijze toch waarop deze en andere proeven van het departement geëmaneerde zijn, is zoo ruim gevat, zoo geheel vrijzinnig ten uitvoer gelegd, dat de meest bedilzuchtige erkennen moest, dat er geen betere weg door het bestuur van oorlog kon ingeslagen worden, tot verkrijging van nieuwe reglementen, die door al de voorstanders van voortgang waren ingeroepen. Allen, hetzij dat zij belang of geen belang in de zaak stelden, zijn opgeroepen geworden, om vrij en zelfstandig hun oordeel te doen kennen over de drie proeven die elkander hebben opgevolgd, en waarvan de laatste provisioneel is ingevoerd, ten einde alsnu, door eene langere ondervinding, te leeren kennen, wat goed en doelmatig, of wat het niet is. Dit gezigtspunt nu, is bij de bedoelde beoordeeling uit het oog verloren, waardoor dan ook de beide eerste zinsneden in den aanhef (bladz. 215) en de eerste zinsnede van de eerste kolom, op blad. 216, zoowel als het geheel, eenen toon en eene strekking aangenomen hebben, voorzeker geheel vreemd aan de gewone humaniteit van den schrijver, die het eigenlijke doel: verbetering van het nog gebrekkige of onvolledige, heeft willen bevorderlijk zijn. Wij hebben gemeend, ter voorkoming van verkeerde gevolgtrekkingen, alsnog deze aanmerking te moeten doen kennen.

BIJLAGE XI.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 11de DEEL, No. 11.

(Maand Mei 1843).

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Bij de geneesk. dienst der landm.: tot offic. van gez. der 5de kl. de bezoldigde kweek. der 1ste kl. van 's Rijks kweekschool voor geneesk. J. D. van Hemert. Bij de mil. geneesk. dienst der landm. in Oost-Indien: tot offic. van gez. der 5de kl. E. C. M. L. ten Kate van Loo en P. Berliner. Bij de geneesk. dienst der landm.: tot offic. van gez. der 1ste kl., de offic. van gezondh. der 2de kl. J. W. Quint.

Verplaatsingen.

Bij het wap. der inf. in Oost-Indien: de 1ste luit. H. W. van Rijnbergh, van het 5de reg. inf.; de 1ste luit. zonder bezwaar der schatkist J. H. Nieuland, van het 8de reg. inf. Bij het 1ste reg. art., om bij eene der vesting-kompagnien te worden ingedeeld, de 1ste luit. C. A. N. Ernst de Seiwert en J. F. J. A. Battaerd; de 1ste luit. zonder bezwaar der schatk. C. W. Smith; de 2de luit. J. F. W. van Cattenburch en M. L. V. Girard de Miellet van Cochoorn, allen van het 5de reg. art. Bij het 2de reg. art., om bij eene der vesting-kompagnien te worden ingedeeld: de 1ste luit. J. C. Kock en C. C. Cox; de 1ste luit. zonder bezwaar der schatkist A. G. Visée; de 2de luit. R. L. C. Blaauw en F. G. Riesz, allen van het 5de reg. art. Bij het 5de reg. art., om bij eene der

vesting-kompagnien te worden ingedeeld: de 1ste luit. F. H. Snoek en W. J. J. Verkouteren; de 1ste luit. zonder bezwaar der schatkist: A. T. Knoop, J. M. van Klinkenberg Dozy en W. J. Burggraef; de 2de luit. J. J. Collard en L. G. Freher, allen van het 1ste reg. art. Bij het 5de reg. art., om bij eene der vesting-kompagnien te worden ingedeeld: de 1ste luit. P. M. Gumpertz, W. G. Witwaal van Stoetwegen en E. J. Jacobs; de 1ste luit. zonder bezwaar der schatkist J. J. van de Velden; de 2de luit. G. J. van Trojen en J. A. B^{on} van Mulert, allen van het 2de reg. art.

Nonactiviteits-tractement verleend aan:

Den 1sten luit. G. L. Schmid, van het 6de reg. inf.

Gepensioneerd.

De kap. A. Stapfer, van het 2de reg. inf. De luit.-kol. D. van Tel, van het 9de reg. inf. De kap. W. H. Sleurs, van het 5de reg. inf. De kol. V. C. G. Dittlinger, van het alg. dep. der landm. n°. 55. De maj. F. H. A. Eymael, van het 5de reg. inf. De 1ste luit. op non-act. H. Bachman, van de afd. kur. n°. 9. De offic. van gez. der 1ste kl. N. J. M. van Wijk. De maj. J. J. F. Verhelle, van het 6de reg. inf., onder toek. van den rang van luit.-kol. De kap. op non-act. H. C. Berg-huis, van het 10de reg. inf.

Overleden.

De offic. van gez. der 5de kl. J. G. Munnich. De 1ste luit.-kwartierm. C. F. F. Eymael, van het 7de reg. inf.

BILLAGG XI.

BEREGNENDE PÅ DEN MILITÆRE SPÆTTATOR, 11. DECEMBER 1911.

(København, 1911)

Indholdet af dette Bilag er som følger: I. Indledning. II. Om den militære spættator. III. Om den militære spættators opgaver. IV. Om den militære spættators uddannelse. V. Om den militære spættators forberedelse. VI. Om den militære spættators tjenesteforhold. VII. Om den militære spættators løn og pension. VIII. Om den militære spættators ansættelse og afskedigelse. IX. Om den militære spættators disciplin. X. Om den militære spættators sundhed og forsikring. XI. Om den militære spættators familieforsørgelse. XII. Om den militære spættators andre retsforhold. XIII. Om den militære spættators andre retsforhold.

Indholdet af dette Bilag er som følger: I. Indledning. II. Om den militære spættator. III. Om den militære spættators opgaver. IV. Om den militære spættators uddannelse. V. Om den militære spættators forberedelse. VI. Om den militære spættators tjenesteforhold. VII. Om den militære spættators løn og pension. VIII. Om den militære spættators ansættelse og afskedigelse. IX. Om den militære spættators disciplin. X. Om den militære spættators sundhed og forsikring. XI. Om den militære spættators familieforsørgelse. XII. Om den militære spættators andre retsforhold. XIII. Om den militære spættators andre retsforhold.

Indholdet af dette Bilag er som følger: I. Indledning. II. Om den militære spættator. III. Om den militære spættators opgaver. IV. Om den militære spættators uddannelse. V. Om den militære spættators forberedelse. VI. Om den militære spættators tjenesteforhold. VII. Om den militære spættators løn og pension. VIII. Om den militære spættators ansættelse og afskedigelse. IX. Om den militære spættators disciplin. X. Om den militære spættators sundhed og forsikring. XI. Om den militære spættators familieforsørgelse. XII. Om den militære spættators andre retsforhold. XIII. Om den militære spættators andre retsforhold.